

Ljubljanski

ZVON.

LETO
VII.

ZVEZEK
12.

1887.

Vsebina 12. zvezka:

1. Fran Levstik. †.	705
2. Josip Starè: <i>Kos v kletki</i>	706
3. J. Trdina: <i>Ejke in povesti o Gorjancih</i> , 38. Šamaj . . .	712
4. Gorázd: <i>Vinska bajka</i> . Pesem.	720
5. Veimír: <i>Vragometov študent</i>	721
6. Fr. Crczen: <i>S čim in kakó so pisali nekđaj in kakó pišemo</i> <i>zdaj?</i> Berilo v zabavnem večeru »Pisateljskega društva«.	733
7. Ivan Šubic: <i>Rastlinske bolezni</i> . VI. (Dalje in konec.) . .	739
8. Andrej Fékonja: <i>Duhovniki slovenski pisatelji</i> . (Konec.) . .	742
9. Književna poročila:	
V. V. Oblak: „ <i>Archiv für Slavische Philologie</i> .“	747
IV. L. Žvab: <i>Die Evangelisch-Reformirte Kirche Cristo</i> <i>Salvatore (vormals S. Silvestro). Beitrag zur Geschichte</i> <i>des Evangeliums in Triest von A. Venetianer</i> . (Konec.)	757
10. Listek: Fran Levstik †. — <i>Kita na grob Levstiku</i> . — „ <i>Die</i> <i>österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild</i> “ — <i>Stritarjevi zbrani spisi</i> . — <i>Dragotin Ripšl</i> . †. — <i>Prenos</i> <i>Kopitarjevih kostij</i> . — „ <i>Matica Slovenska</i> .“ — „ <i>Das Dekanat</i> <i>Drachenburg von Ignaz Orožen</i> .“ — „ <i>Slovenski pravnik</i> “.	

Naznanilo.

Uredništvo in upravnništvo „Ljubljanskega Zvona“ je odslej v Medijatovi hiši v Ljubljani, na Dunajski cesti št. 15.

Listnica. Preveč naročnine za leto 1887. so plačali p. t. gg.: Bralno društvo v Žužemberku gld. 1.35. — Brežnik Fr. c. kr. prof. v Rudolfovem gld. 2.30. — Bilban Math. v Ameriki gld. 5.60. — Mohorič Fran v Celji gld. 2.—. — Medved Tone v Maribori gld. 1.—. — Novak Mih. v Konjicah gld. 1.15. — Oblak Fran v Sarajevu gld. 2.30. — Pleteršnik Josip v Kranjski Gori gld. 2.30. — Pleiweis Karol na Dunaji gld. 2.—. — Dr. Samec Fr. v Kamniku gld. 2.50. — Dr. Zupančič Fran v Liebenau-u gld. 2.30. Vse te čestite gospode prosimo, naj si omenjene zneske vračunijo v naročnino za prihodnje leto. — G. Janez S—j v Gorici: Še za zadnjo četrt leta.

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 12.

V Ljubljani 1. decembra 1887.

Leto VII.

Narodu slovenskemu naznanjamo prežalostno vest, da je slavni naš pesnik in pisatelj, blagorodni gospod

Fran Levstik,

c. kr. skriptor v licejski knjižnici,

prejemši sv. zakramente za umirajoče, po dolgotrajni težki bolezni v 57. letu dóbe svoje, danes ob 9. uri dopoldne izdihnil plemenito dušo svojo.

Pogreb bude v petek dné 18. novembra t. l. ob 4. uri popoldne s Poljanskega nasipa hišna števil. 14. na pokopališče pri sv. Krištofu.

Svete zadušne maše se bodo stregle dné 24. t. m. ob polu 8. uri v župni cerkvi pri Sv. Petru.

V LJUBLJANI, dné 16. novembra 1887.

„Pisateljsko društvo“.

Kos v kletki.

Zapisal Josip Starè.

Nehoté sem obstal na ptičjem trgu ter z drugimi ljudmi vred gledal, kako so se mestni dečki pogajali s kmeti za drobne ptičice, ki so v tesnih kletkah nemirno skakale semtertja in zdaj tu zdaj tam pisano glavico svojo pomáľjale skozi tenko mrežico, kakor bi izkušale ulti iz svojega zapora in zopet slobodno vzleteti pod vedro nebo v zeleni gozd. Smilile so se mi uboge živalce in žalostna njihova usoda mi je budila raznih mislij. V tem me nekdo ogovori: »Dober dan!«

Ves zamišljen se hitro ozrem in odzdravim starejšemu znancu, ki je stal pred máno in zopet poprijel besedo.

»Kam ste se zamislili?« vprašal me je znanec.

»Zagledal sem se tu-le v ptičke in si mislil, kako srečni so bili, ko so s tovariši in tovarišicami svojimi veselo skakali od veje na vejo po najvišjem drevju in z milim petjem slavili predobrega Stvarnika, ki jim je dal tako lepo življenje. Zdaj pa je prišel človek, kateremu so vse poletje zatirali škodljivi mrčes, in jih loví in zapira v ječe, kakor hudodelnika.«

»Res, grda navada je to«, pritr dil mi je znani gospod. »Kadar koli grem mimo ptičjega trga, vselej mi prihajajo na misel sejmi s sužniki v jutrovi deželi, kjer prodaja človek človeka. Saj ne, da bi človeka in žival staval v jedno vrsto; sam Bog je človeku dal pravico da sme za svojo potrebo ubijati živali. Toda, prosim Vas, kaka sila je človeku, da loví nedolžne pevce po gozdih in brdih; kakšno korist ima od njih? Prav nobene! Niti petje v kletki ga ne more veseliti, če ima kaj srca; meni se zdí, kakor bi si ptiček v zaporu hotel s petjem preganjati tožne misli ter vsaj za trenutek pozabiti žalostno stanje svoje. Ali ni lepše, če nam te nežne živalce slobodne obletavajo naše hiše in nam prepevajo po našem vrtu? Saj se ptički radi zbirajo okoli ljudskih bivališč, zato, ker tu lože nabirajo hrane záse in za svoje mlade; a dokazano je tudi, da se ptiči časih čisto prese-lijó iz takih krajev, kjer jih ljudje prezeló lové. Pa, kaj bi Vam o

tem pravil, saj to itak samí veste, in kakor vidim, ujemava se v tem do dobra, dasi Vam morem odkritosrèno priznati, da sem se v tem jaz tudi že pregrešil.«

Neverjetno sem pogledal blagega gospoda, on pa se mi je nasmejaval in mi rekel:

»Niè se ne ustrašite, nič hudega ni. Če utegnete in če se Vam ljubi, pojdite malo z menoj, povem Vam vse hudodelstvo svoje.«

Radoveden sem šel ž njim, a prišedši na bližnje šetališèe, sédeva na klop pod košat divij kostanj in gospod mi jame obširno pripovedovati:

»Žena moja ima kaj rada cvetlice. Kjer le najde kak pripraven prostor, tja Vam postavi mizico z raznimi cveticami ter jih neguje tako skrbno, da lepše rasto nego li pri kakem izkušenem vrtniku. Cvetlice so najveèje veselje njeno, pa tudi njen ponos, kadar jih kdo ogleduje in se jim èudom èudi. Nekega dné pride k nji prijateljica in, ko se je malo ozrla po sobi, pravi: »Kakor bi èlovek bil v kakem vrtu; le ptièka še treba, da bi v njem prepeval.« —

In res, nekoliko dnij potem pošlje nama kamenièarja ali skalnega kosa (Steinròthel). Bil je lep ptièek. Po glavi in po vrátu je imel modrosivkasto perje, po hrbtu belkasto-modro in sivkasto, vsa dolnja stran telesa je bila rdeèkasto rjava, peruti pa je imel temno-rjave. Žena moja ga je bila vesela in takoj je po vsem mestu iskala pripravne kletke; a ko so se ji vse zdele premale, naroèila si je novo veliko, da bi ptièek lože skakal v nji. Zdaj je prebirala razne prirodopisne knjige, in prav zadovoljna je bila, ko je v Brehmu èitala, da se malokatera ptica tako hitro privadi sobe, kakor skalni kos. In tako je tudi bilo. Niè se nas ni bal, jedel nam je iz roke, in dobro je poznal vsacega domaèega in ga pozdravil, kadarkoli je stopil v sobo. Okoli novega leta je zaèel tudi peti, ali pel je bolj tiho in le kaka dva meseca, potem pa je umolknil. To se nama je zdelo èudno in zopet sva iskala v Brehmu vzroka ter našla, da od skalnih kosov prve dve leti poje tudi samíca.

Kmalu smo se do dobra preprièali, da imamo samíco Kaj. ž njo? Izpustiti je ne smemo, ker bi razžalili dobro prijateljico; in vendar se nam je smilila, da si v svojem zaporu niti s petjem ne more kratiti èasa. Sklenili smo torej, da ji preskrbimo drušèino, in pisal sem prijatelju na Kras, naj mi pošlje mladega skalnega kosa samca. Minilo je nekoliko mesecev, ali s Krasa ni niti ptièa, niti pisma. Že smo mislili, da ga ne bo, kar nam o Malem Šmarijínu priprost Kraševce v majhni leseni kletki prinese ptièka, da ga je bilo veselje gledati.

Bil je jako živ in mnogo lepši, nego samíca, a po hrbtu je pod perjem imel mehko, beló dlako. Radoveden sem bil, kako se bosta s starko gledala. Vzamem obe kletki, postavim ji na mizo kake dve pedi drugo od druge in odprem oboja vratca. Starka se niti zmenila ni, mladi samec pa je takoj stopil na vratca, oziral se nekoliko, kakor bi se hotel prepričati, če je pač varno, potem skoči na mizo in smukne v drugo kletko. Ne bi človek verjel, kako ljubeznivo se je drobni ptiček dobrikal ljubici; ali vse zastonj. Ona kar ni marala zánj, ampak sprva je plašna begala pred njim s klina na klin, potem pa se je ohrabrila ter ga jela kljevati, dokler se dróbní snubač ni naveličal tako nemilega in surovega postopanja in se vrnil v borno svojo kletko. Mislil sem, da se bosta s časom vendar le sprijaznila in privadila drug drugemu in zaprl sem ja zopet skupaj. Toda želja moja se ni izpolnila. Starka je bila čimdalje bolj divja in mladi kos je imel vsak čas krvavo glavico. Ni je bilo druge pomoči, nego da sem ja zopet ločil; pustil sem mladega v véliki kletki, starko pa sem vteknil v drugo nekoliko manjšo, naj bi ondu pokoro delala za grdo svoje ravnaje. Revica se je hudo pokorila in prav smilila se nama je. Nič ni bila zadovoljna, in vedno se je klaverno držala, kakor bi se ji zdelo, da je nimamo več tako radi, kakor prej. Milo se je ozirala po stari svoji prostorni kletki, a če je videla, da se z malim igramo, ni vedela, kaj bi počela od jeze; kar skakala je semtertja in se zaletavala v železno mrežico, kakor bi hotela iz kletke. Še huje pa ji je bilo, ko je mladi začel prepevati; a pel je tako milo in sladko, da bi ga človek zmeraj poslušal. Ne vem, je li ona čutila ali ne, kako nama je njegovo petje ugajalo; skoraj pa bi dejal, da mu je zavidala lepi pevski dar. Kadarkoli se je oglasil on, oglasila se je tudi ona in na vso moč se je napenjala, da bi ga prekričala. Drla se je tako grdó, da smo se ji kar smijali; ali nikdar več je nismo čuli tiho in prijetno pevati, kakor prvo leto. Prav v srce se nam je smilila, toda vedeli nismo, kako bi ji pomagali. Večkrat sem v mislih bil nejevoljen na gospó, ki nam je s svojim darom nakopala toliko nepotrebnih skrbij. Rad bi bil nesrečno samíco izpustil; ali kam hoče sirotica na zimo v naših krajih, kjer ni skalnih kosov? Še jedenkrat sem tedaj poskusil srečo in na mizi odprl obe kletki. On je bil takoj zunaj in smuknil je kar naravnost k samíci; pa zopet brez vspeha. Ona je pihala od jeze, zagnala se je vánj, in revež se je zopet s krvavo glavico vrnil domóv. Zdaj sem skienil, da čez zimo potrpi, a da jo na pomlad o prvi priliki pošljem na Kras, naj si tam na pečevji po svoji volji poišče tovarštva med sorodnimi kosi.

Pa niti ta želja se mi ni izpolnila; žalostna starka je jela nositi koš in ni se več zmenila za petje mladega kosa. Jedla je malo, niti mravljinčja jajca ji niso šla več v slast, le črva je še zmeraj rada požrla. Tako je bolehalo nekoliko dni, a neko jutro je iztegnena ležala na pesku kletke svoje.

Odkritosrčno rečem, bil sem vesel, da je uboga živalca končala življenje svoje, katero smo ji grenili proti volji svoji. Ali kaj početi s samcem? Kako naj mu strežemo, da bo laže pogrešal izgubljene slobode? To je bila zdaj naša skrb. Zánj bi bilo gotovo tudi najbolje, ko bi ga na pomlad izpustili, kakor smo bili namenili s starko. Ali ptiček se nam je tako prikupil, da se nikakor nismo mislili ločiti od njega; od dné do dné smo ga imeli rajši in zdelo se nam je, da nas ima tudi on rad. Zmeraj je hotel, da bi kdo pri kletki stal in se menil z njim. Če sem se le na vratih pokazal, jel je zvižgati in tako dolgo me je klical, dokler nisem prišel k njemu; a brž je umolknil ko sem stopil h kletki, gledal me in poslušal, kakor bi bil razumel, kar sem mu govoril. Če sem mu zvižgal, izkušal me je oponašati, in kmalu se je naučil kratek napev, s katerim je odslej mene in vsacega drugega pozdravljal ali pa nas klical, kadar je česa želel. Tudi ubogati je znal. Samó da sem rekel: »Dečko, zapoj!« in takoj je zazvižgal naučeni napev. Za glasbo je imel posebno tenko uho. Kadar je žena moja igrala na klavir, ali če je z ulic zazvenela godba, vselej je radovedno nastavljal ušesa in po malem izkušal oponašati doneče glasove; ali ko je videl, da ne gre, zapel je svojo »národno«, kakor smo v šali rekali, ali pa je umolknil. Pel je res prelepo, nekako podobno, kakor je starka pela prvo leto, samó glasneje, a vendar ne preglasno. Najrajši je pel, če je bilo vse tiho okoli njega in ga nobena stvar ni motila, tako n. pr. zjutraj na vse zgodaj, kadar smo še spali. Kakor hitro pa je čul, da vstajamo ali da smo izpregovorili, vtihnulo je petje, in začel je zvižgati po naučenem napevu, dokler mu za odgovor tudi jaz nisem zazvižgal. Često sem navadnemu napevu dodal kakšen nov glas ali ga izpremenil, in zdaj kos ni miroval, dokler se ni popolnoma ujema z menoj. Ravno s tem, da sem se toliko bavil z njim, prikupil sem se mu tako, da me je skoraj rajši imel, nego ženo mojo, ki ga je pitala in mu za poboljšek vsak dan navrgla nekoliko črvov, ki so mu bili najslajša pečenka. Črvi in naša družčina, to sta bili dve stvari, kateri je nad vse ljubil; zato smo mu navadno dajali obojih skupaj. Ko smo po obedu za mizo sedeli in je žena moja šla po lonček, v katerem je imela shranjene črve, dobro je vedel umni ptiček, kaj ga čaka, in ves nemiren je

skakal semtertja, dokler mu nisem odprl kletke. Poln hrepenenja je stopil na vratca, z bistrimi očmi premeril daljo ter prifrčal na mizo. Tu se je najprej priporočil moji ženi za črve, in ni se genil od nje dokler ni dobil, kar mu je šlo.

Predno pa je črva požrl, moral se je ž njim malo poigrati. Zdaj ga je s kljuncem popadel čez sredo in ga gledal, kako se je previjal; zdaj ga je zopet izpustil in gledal za njim, kako je lezel po mizi, da bi mu ušel. Ko se je dosti naigral, strl mu je glavo, požrl ga ter milo pogledal ženo mojo, da bi mu dala družega. Dokler se je nadejal še kakega črva, ni se zmenil záme. Često sem ga podražil, pa zastonj. Šele ko je videl, da je soproga moja lonček zavezala, obrnil se je proti meni in začel se je z menoj igrati. Če sem mu pomolil prst, jel ga je kljuvati, a če sem mu ga nastavil povprek, skočil je čezenj. Če se je malo oddaljil, zatóčil sem proti njemu kolešček, ki ga je takoj popadel ter s kljuncem sunil nazaj. Tako bi se bil igral po vso uro, če bi se kdo hotel muhovati ž njim. Kadar mi se ni več ljubilo kratkočasiti malega našega prijatelja, postavil sem mu odprto kletko na mizo in kar takoj je skočil vánjo. Sprva je časih ušel po sobi in se skrival pod pohištvo ali za zagrinjala, toda takšnih sprehodov se je kmalu naveličal menda zato, ker ni bilo nikogar, ki bi se ž njim hotel pojati po sobi.

Pa ne le nas domače, tudi tuje ljudi je rad imel, če so se ž njim menili; ali vsakdo mu pa le ni bil po volji. Otrók se je sploh bal, a gospá s klobukom mu celó ni smela blizu, menda zato ne, ker je takrat bila taka šega, da so gospé na klobukih imele ptičje perje ali pa celega ptiča. Tem rajši je imel gospode, ki so se znali ž njim igrati in so mu časih zazvižgavali njegov napev. Nekateri, ki so pogostoma zahajali k nam, poznal je prav dobro, in če se niso takoj zmenili zánj, zvižgal jim je tako dolgo, dokler jih ni zvalil k sebi. Posebno dobre volje je bil, kadar smò zvečer imeli goste. Navadno je že spal, a brž ko smo prižgali luči, vzdramil se je in veselo je skakal po svoji kletki in zvižgal, kakor po dnevi, in šele ko je bilo vse temno in tiho, stisnil se je v svoj kotiček in zopet zaspal. Često se mi je dozdevalo, da pozna domače navade naše in da je že vedel, kaj se bo zgodilo v hiši. Če je pa zvonec na vratih pozvonil, prvi se je oglasil naš ptiček, kakor bi vedel, da ima nekdo priti in da ga treba pozdraviti.

Stanovali smo v prvem nadstropji in imeli smo proti sprehajališču prostoren balkon, na katerem je po leti o lepem vremeni po ves dan stala kletka z našim kosom. Ni treba povedati, kako rad je bival tu; saj je gledal zeleno drevje in vedro nebo ter

čutil* toplo solnce. Bilo mu je tako kratkočasno, da je malokdaj pel, le kadar je na ulicah zapazil mene ali kakega domačina, pozdravil ga je z naučenim napevom, da so mimogredoči ljudje kar obstajali in se ozirali na balkon. In vendar se mi nikjer ni tako smilil, kakor ravno na balkonu, kajti tu je še mnogo bolj čutil sužnost svojo, nego li v sobi. Kadarkoli je kaka lastovka mimo njega zletela, vselej je milo za njo pogledal in dokler je mogel, obračal je bistre svoje oči za njo, bodisi proti nebu, bodisi proti zemlji, dokler ni izginila za kakim oglom. Predrzní vrabci so pa kar k njemu zahajali in mu kradli dobre njegove hrane. On je večkrat planil nánje, ali kaj mu je pomagalo, ker ni mogel iz zapora svojega, v tem ko je hudoben vrabec začivkal, kakor bi se mu hotel posmehovati, ter poletel, kamor je koli hotel.

Nekega dné, ko je zopet bil sam na balkonu, čujem ga na ves glas kričati; kar neprenehoma je zvižgal naučeni napev, in ker nikakor ni odjenjal, grem gledat, kaka sila mu je. Nisem vedel, ali bi se smijal ali čudil. Deževati je začelo, in ker ni imel kam iti pod streho, klical me je na pomoč. Brž ko sem ga nesel v sobo na suho, bil je zopet miren in tih. Najbolj pa se nam je smilil na pomlad in na jesen, kadar je bil čas ptičjega seljenja. Takrat je menda trpel največ. Kakor hitro se je storila noč, postavil se je na klin sredi kletke, ves buden gledal pred sé in neprenehoma mahal s perutmi, kakor bi letel. Pa to ni bilo le kak trenutek, ampak vso noč in sicer več nočij zapóred. Če sem ga takrat poklical ali ga podražil, ni se zmenil, ampak kar v jedno mér je frfral dalje. Le po dnevi je bil miren. Rekel bi, da so ga v njegovi »domišljiji« motile razne stvari, ki jih je videl okoli sebe pa ni mogel »misliti« na seljenje čez morje, kakor po nôči. Kaj ne, čudni izrazi o živalci, ki živí po prirojenem svojem nagonu; ali naš ptiček se je vedel zmeraj tako umno, da je človek pozabil, da ima žival pred seboj.

In vendar, čimbolj se nam je ptiček znal prikupljati, bolj se nam je smilil, zlasti odkar smo ga videli frfrati. Že smo ga mislili izpustiti, ali preradi smo ga imeli, pa se nismo mogli ločiti od njega, toda žena moja je mnogokrat odločno rekla: »Nikdar več ptička v kletki«. In tako je tudi bilo. Šli smo na delj časa od dóma, poverili pa smo kosa svojega sosedomim, ki so sami imeli mnogo ptičev in smo torej bili brez skrbi, da se mu ne bode godilo slabo. Mesec dnij potem smo se zopet vrnili. Bilo je proti večeru, ko smo prišedši domóv odprli okno našega stanovanja. Prvo, kar smo čuli, bil je naš ptiček, ki je zazvižgal znani napev. Takoj drugo jutro pošljemo

pónj; ali ni ga bilo več. Po noči je poginil, a nikakor nismo mogli ugeniti zakaj. Saj smo' ga prejšnji večer še čuli zvižgati, a soseda nam je zagotavljala, da je do zadnjega bil buden in vesel. Zdaj smo prazno kletko dejali pod streho, in nikdar več nismo hoteli vánjo zapreti kakega ptička.

Vidite, dragi prijatelj, to Vam je pripovedka o skalnem kosu, ki mi z žalostno svojo usodo vselej prihaja na misel, kadar grem mimo kake kletke, ali celó čez ptičji trg. A našemu kosu je bilo še dosti dobro; lepo smo ga imeli, dali smo mu prostórnó kletko, in pogostoma smo ga izpuščali. Kako pa se godí drugim? Takšne kletke imajo, da se skoraj niti obračati ne morejo, nikar da bi skakali. Pa to še ni najhuje. Kaj bi rekel o tistih ljudeh, ki ptičem strižejo peruti, jih na veržico privezujejo, ali jim celó oči iztikajo, da bi lepše peli. Za take okrutnike bi pač trebalo oblastva, ki bi jih ostro kaznovalo. Toda zakon tudi ne more vsemu káj, če človek sam nima srca, niti potrebne omike.

Tako je končal stari gospod in mi dokazal, da niti z najlepšim ravnanjem ptičkom ne moremo nadomeščati izgubljene slobode; jaz pa sem si mično pripovedko o kosu njegovem zapisal in preverjen sem, da mi blagi mož ne zameri, ako jo tu priobčujem čestitim »Zvonovim« čitateljem.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

38. Šamaj.

Ko so Rimljani osvojili z naskokom Jeruzalem, pobili so vse farizeje razven zvitega lisjaka Šamaja, ki se jim je bil skrtil v globoko klet in utekel po noči iz porušenega mesta. Bežal je iz kraja v kraj, iz dežele v deželo, dokler je došel pod lepe naše Gorjance. Tamo se je ustavil, češ, v tem dalnjem zakotji ne bodo ga iskali sovražniki. Nadejal pa se je tudi, da se bo med priprostimi Slovenci dalo živeti prekrasno po stari farizejski šegi o licemerstvu in svetohlinstvu.* Podgorci so kar strmeli o pobožnosti njegovi. Vsak dan je šel prvi v cerkev, zadnji iz cerkve. Med službo božjo je vedno klečal, vzdihoval, trkal se na prsi in pretakal obilne solze. Poljubljal je ne le zaprašene in črvice cerkvene podobe, ampak tudi blatna cerkvena tla. Če je kamo šel, molil je na vsem poti na brojanice. Celó v hosti so ga našli često klečečega in ga poslušali vsi gineni, ko je z globokimi vzdihljaji slavil in klical na pomoč

nebeško kraljico Marijo. Pogovarjaje se z ljudmi, priporočal je vsakemu z zgovorno in gorečo besedo, da mu treba čestiti noč in dan preljubo Mater božjo. Vsako delo, vsako govorico in stopinjo je posvetil de viški porodnici Vzveličarja našega. V društvu ga je bila sama ponižnost, priljudnost in postrežljivost ali z ženstvom ni maral občevati. Deklice ni pogledal nikoli nobene. Kadar mu je bilo katero srečati, ognil se je je že od daleč. Če pa to ni bilo mogoče, povetil je oči in o taki priliki primerilo mu se je večkrat, da je bušil z glavo ob steno, verejo ali ob kako drevo. Radi takih nezgod je imel zmerom vse čelo opraskano in potolčeno. Ni bilo nikako čudo, da so prostodušni Podgorci zmatrali Šamaja za svetnika in da so blagrovali siromašno svojo pokrajino, kateri je poslal milostivi Bog tako odličnega svojega prijatelja. Vsi oduševljeni so sklicali zbor in izvolili farizeja v jeden glas za učenika in vodnika svojega. To službo je opravljal natanko ali grozno strogo. Vsako veselico je razglasil za smrten greh. Bil je uverjen, da ni nikoli nedolžna tista prijaznost, kojo sklepajo med sabo fantje in dekleta. Učil je torej mladino, da jo ljubezen dovede naravnost v peklenško brezno. Kdor poje ljubavne pesmi ali pripoveduje ljubavne povesti, preklet je za vse veke na tem in na ónem svetu. Ljubezen med možem in ženo je potrebna, ali se mora uneti še le o poroki, ne za trenutek prej ali pozneje. Mladim poslušalcem in poslušalkam so se zdeli taki nauki nekoliko prehudi, starci in starke pa so jih na vso moč odobraval in hvalili.

Malo po malem pa so se jela prikazovati v Šamaji nova svojstva, ki niso nikomur ugajala. S prvine si je kuhal sam. To umetnost je razumel tako izvrstno, da se ni mogel nihče z njim kósati. Že drugo leto pa mu je došla od nekod kuharica, koji se je lahko očitalo, da je pijanka, nikakor pa ne, da bi bila stara ali grda. Podgorci so majali z glavo in se povpraševali, kako je to, da Šamaj drugih ženskih niti ne pogleda, kuharice svoje pa se nič ne boji. Opominjal jih je neprenehoma, da jim treba jesti in piti samó za največjo silo, post je imenoval najzaslužnejše dobro delo, brez katerega ne pride nihče v nebesa. Iz dimnika njegovega pa je sukljal dim po noči in po dnevi, v kuhinji mu se je skoro brez presledka varilo, peklo, pripekalo, cvrlo in pražilo. Bilo je očitno, da sveti mož mnogo in dobro je in da se menda nikoli ne posti. Slastna hrana pa mu je tudi teknila, da so se vsi čudili. Život mu se je prav očevidno redil, razvijal in širil na vse strani. Zaliti obraz mu se je kar svetil in žaril od zdrave krvi in debele masti in brada mu je dobila tri podbradke. Ko se je bolj udomačil in v službi utrdil, prikljuvale so mu na dan še mnogo grje na-

pake: trdosrčnost, lakomnost, lihvarstvo in sleparstvo. Beračem je delil res male darove, ali kuharica je po ukazu njegovem vsakega tako oštela in ozmirjala, da v drugo ni prišel nobeden več k njemu. On ni se zadovoljil s plačili in darovi, koje so mu uganili Podgorci; vsako leto je zahteval večjo in boljše biro. Če je komu káj posodil, moral mu je dajati petdesetere, kdaj tudi stotere obresti. Dohodke pa si je množil še z inimi, jako čudnimi sredstvi. Osnoval je razne pobožne bratovščine, ki so bile po drugod povse neznane. Ker je obetal udom neskončne blagoslove božje, privabil je v te družbe mnogo pobožnih duš, ki so mu plačevale brez godrnjanja vpisnino in letnino, dasi sta bili za revno Podgorje silno veliki. Marljivo je spisoval in prodajal drago vsakovrstne molitvece in knjižice. Slovenci so sezali hlastno po njih, ker jim niso poznali praznine in ničevosti. Sploh je trgoval v dobiček z vsako rečjo, koje kmet želi in je potrebuje. Mnogi so mu od konca tako zaupali, da so kupovali od njega tudi nevidoma, ali so se skoro uverili, da jih je prevaril prav po cigansko. Šamaj je národnost svojo skrbno zatajeval. Jude je strašno preklinjal in jih pekel z jezikom in peresom v žveplu in smoli. Dejanja pa so dokazovala, da se dá ta jeza utolažiti. Če so mu potisnili v roke káj prida novcev, hvalisal in priporočal je na vsa usta njih preležano, preperelo, pohabljeno in skaženo blago. Najbolj in za vselej pa se je zameril Podgorcem s tem, da se je dobrikal in prilizaval na vse pretege graščaku njihovemu, baronu Izegrimu. Ta velikaš je bil krut samosilnik, brezvesten zapravljivec in razuzdanec. Šamaj pa je kvasil ljudem, da jim ga je postavil sam Bog za gospodarja in da je torej njih najsvetejša dolžnost, da ga časté, ljubijo in mu storé radostno vse po volji, kar koli bi jim zapovedal. Taka ugodljivost bila je baronu seveda jako po všeči, povabil ga je marsikdaj na kosilo in ga kar obsipal z dragocenimi darili. Šamaj se je znal prikupiti tudi Izegrimovi hčeri Kuni. Zatrčila je dostikrat, da posluša duhovite njegove burke malo ne z večjim veseljem nego medeno hvalo mladih gospodičev, ki so ji dohajali dvorit iz bližnjih in daljnih gradov. Kuna je prejela od prirode čudovite dražesti. Moral se je zaljubiti vánjo ne le vsak, kdor ji je zrl v sijajno obličje, ampak tudi tisti, ki je videl le sliko ali podobo njeno. Toda lepota podgorske gospodične ni bila angelska in blagodatna, ki srce očisti in uname za vsako čednost in plemenitost, nego kačja in strupena, ki zmeša človeku pamet in ga strmoglavi v časno in večno pogubo. Daleč po svetu je slúl Kunin obraz, še dalje pa se je razširil glas o hudobi in porednosti njeni. Živela je brez vere in strahú božjega, kakor ne umna žival.

Mera Šamajevih grehov se je napolnila, ko je začel nedolžne podgorske device klicati skrivaj jedno za drugo k sebi na dom ter jih motiti in zavajati z nesramnim svojim modrovanjem. Pošteni podgorski možje so zvedeli te grdobe, zbrali se pod občinsko lipo in ob sodili peklenskega pohujšljivca na smrt. Zgrabili so Šamaja še tisto uro ter ga vrgli v globoko rupo, v koji je prebival Hudobec in se je zvala radi njega vragova jazbina. Farizej prileti škratu za tilnik in ga okobali. Hudobec ga prime za noge in zavrisne: »Dobro došel! Ravno zdaj sem peč pošteno zakuril; če te kaj zebe, odlagne ti, kakor bi trenil.«

Šamaj zavjeka: »Pusti me! Midva se nisva tako pogodila. Dokler ne umrjem, nimaš pravice do mene.«

Rogatec pa se mu zagrohota: »Zavijem ti vrat, da gotovo pogineš. S tem se izpolni pogodba najina in odnesem te slóobodno v pekel.«

Farizej se domisli prevare in ga prosi dovoljenja, da bi smel pogledati za slovó še jedenkrat kraljico duše svoje.

Vrag se začudi: »Kakovo kraljico?«

Šamaj mu pokaže Kunino sliko. Krasota njena začara Hudobca, da se je zaveroval in zijal vánjo nepomično, kakor bi bil okamenel. Predramivši se izpusti jetnika na tla in ga začne izpraševati, kje stane in kako živi ta gospodična, ki mu se zdi tako mila, da se je mora polastiti. Šamaj mu pove, da prebiva pri očetu svojem v Preseki in mu razloži tudi vse grešne običaje in šege njene. Hudobec se burno razveseli o takem poročilu in veli: »V gradove jaz malo zahajam, ker bodo njih stanovniki moji tudi brez pohodov in izkušnjav mojih, zato nisem mogel vedeti za to nebeško Kuno. Ali zdaj pa jo moram précej videti in se uveriti, če slika oznanjuje resnico.«

To rekši odpre svetlo izbo in se prijazno zareži Šamaju, da ga počakaj v nji in se kratkočasi s kako knjigo, dokler se povrne s pota. Škrat izgine, farizej pa séde za mizo in jame prebirati nove bukve, ki so imele naslov: »O nevarnostih, kojih se je ogibati dragim našim državljanom pri ljudeh. Spisal po najboljših virih kralj Lucifer.«

Preseški grad stoji dve uri hoda od vragove jazbine, ali zaljubljeni Hudobec se je popaščil, da je prišel tjakaj v pol ure. Kuno zaloti na vrtu v hladnici. Gledala se je v majhnem zrcalu in lišpala. On se spremeni v čilega konjička in začne okoli hladnice poskakavati in rezgetati. Kuna je mislila, da ji je konjička kupil oče, kakor ji je že dolgo obetal. Pustivši lišp, ogledalo in hladnico in zasede vranca, da bi ga poskusila, kakov bo za ježo. Nosil jo je bodro in pametno, zdaj polagoma, zdaj v skok, zdaj v dir, kakor je želela in mu ukazovala. Ko pa sta prihajala v go-

ščavo, ni slušal več zapovedij njenih, nego se je dvignil v zrak in dirjal po bliskovo nad holmi' in jarki, da ji je sapa zastajala in se je vzdržala le s težkim trudom na sedlu. Dospelši do vragove jazbine, skoči konj zviškoma vánjo. Kuni pa se zavrtí v glavi, da omedlí. Ko se zopet zavé, nahajala se je v razkošni dvorani in pred njo je klečal ostudni Hudobec ter jo prosil oproščenja. da jo je prestrašil. Govoril ji je s plamtečimi besedami o neskončni svoji ljubezni in se ji zaklinjal, da se ji bo godilo pri njem bolje, nego bi se ji v cesarski palači. Postregel ji bo brez oklevanja z vsako dobroto, šlastico in dragotino, po koji hrepení žensko srce. Kuna pa se je zaničljivo obrnila od njega in dejala osorno: »Poberi mi se izpred očíj, kosmata pošast, če ne, sunem te z ного, da ti se pocedí kri iz nagnusnega smrčka.« Celo uro ga je psovala in mu se rogala; ko pa se je spomnila, da je jetnica njegova, povedala je zalo glavico in se jela bridko ihtiti in obupovati. Hudobec se dvigne in odide k Šamaju v knjižnico. Žalosten mu velí: »Lepo ptičico imam v kletki, ali kaj mi to koristi, ko pa se ljubezen ne dá prisiliti. Ti, Šamaj, si prekanjen lopov. Ako mi nakloniš milost zlate Kune, dam ti ne le prostost, ampak tudi toliko bogastva, da ti ne bo treba nikogar več skubsti in odirati.«

Farizej se nasmehne: »S pravo podobo svojo ne ugreješ nobene dekleta záse. Ker se znaš preinačiti, kakor te je volja, pokaži se Kuni mladega in čednega junaka, pa boš videl, da te ne bo zaničevala. Po kratkem godrnjanji in jezickljanji omečí se ji srce, kakor vsaki drugi. Tudi bo dobro, da si omisliš viteško opravo. Zmago ti dovrši namazani jezik.«

Hudobec pohvali Šamaja: »Svèt tvoj je moder, ali po viteško opravo moram iti v mesto. Brigo za Kuno nalagam náte. Pojdi précej v kuhinjo pa ji napeci in nacrí najslajših založkov, ki jih more zgotoviti izredna tvoja umetnost. Ukusna južina diši vsakomu. Udobrovoljila je že marsikatero krasotico in utegne ublažiti kolikor toliko tudi srdito Kuno.«

Po tem naročilu šine rogatec iz rupe, Šamaj pa gre najprej k gospodični, da jo utolaži in pouči. Svaril jo je, da se ne sme hudovati na škrate presilno in predolgo. S togoto se ne reši nikdar, s priljudnostjo pa morda še pred nočjo. Farizej je povedal deklici, kaj je bral v Luciferjevi knjigi. Peklenski poglavar zabičuje vragom v spisu svojem, da se ne dajte tipati po glavi. Škrat, ki ga pošegeta kdo za levim rogom, zadremlje tisti trenutek in spi trdno štirideset dnij in nočíj, da mu se lahko vsak bedák smeje. Hudobec, ki jo je ugrabil, ni čital nikoli teh bukev, kajti jih je našel on še nerazrezane. Skrivnosti nji-

hove mu torej ne morejo biti znane. Kadar pride iz mesta, mora premagati gnus svoj in se potuhniti, kakor da bi mu bila oprostila in se zbogala ž njim in usodo svojo. O zgodni priliki požgačkaj ga za levim rogom in ko zaspi, pobegneta oba brez zapreke iz rupe. Plezati jima ne bode treba iz nje, ker ima dva izhoda. Hudobec je šel na plano skozi vratca iz knjižnice. Ključ je vzel s sabo, ali spečemu izmakneta ga iz žepa. Škrat je posle svoje urno opravil. V jazbino se je vrnil preoblečen po vojaško in po plemenitaško, s perjanico na klobuku, s svetlo sabljo na bedri. Obraz si je bil dal obriti in nalepotičiti tako na debelo, da mu se ni nič videla rjava, nagrbančena koža. Kuna ga zdaj ni več grdogledila. Smehljala mu se je prav prijazno, samó s prstom mu je še pretila, v znamenje, da storjena krivica ni še popolnoma pozabljena. Z nekoliko pokloni in prošnjami je poravnal tudi ta zadnji ostanek nejevolje. Sédel je potem k nji ter se ji milil in laskal po vseh pravilih viteške dvorljivosti. Bilo je kazno, da ji to sladkanje prija, kajti mu je položila roko na ramo in ga počehljala za levim rogom. Tisti hip pa mu glava omahne in zahršči. Zaspal je čvrsto, da bi ga noben strel ne bil prebudil. Kuna mu vzame ključ. Jetnika sta bila torej svobodna, ali se jima ni kar nič mudilo, da bi utekla. Hotela sta pred odhodom peklenščaka, kar se dá, korenito okrastiti! Prebrskala sta mu vse shrambe in predale, vse police, posode in kovčge. Šamaj je pograbil več mošenj zlatov in dragih kamencev. Kuna pa si je napolnila vse žepe s koraljami, biseri in drugimi gospodskimi kitnicami. Šamaj pa je izteknil še nekaj boljšega — zmajev koren, ki človeka pomlaja. Farizej je bil zdrav in krepak mož, ali se je bil že silno postaral. Spominjal se je živo in si želel nazaj blažene mladosti in jakosti, mikov in zabav njenih. Hlastno použije čarobni koren in zdajci se mu razlije po živetu vir novega življenja, ki mu osveži in prestvari vse ude, živce in mišice. Namesto sivolasega starca je stal pred strmečo Kuno cvetoč, dvajsetleten mladenič! Težko obložena z zakladí odpreta zdaj vrata in stopita na trato, s koje je šla položna steza proti znani dolini. V stráhu, da ja bo Hudobec, vzbudivši se, zasledoval in se ljuto maščeval, najela sta več stotin delavcev in dala zasuti vragovo jazbino, nad njo pa postaviti lično kapelico. Drugo kapelico sta sezidala na dolnji stráni, tamo, kjer so bila vrata iz knjižnice. Tako sta zadelala škratu oba izhoda in res se od takrat ni prikazal nikoli več v tem kraju Podgorja. Ko sta bili kapelici blagoslovljeni, napotila se je Kuna domóv in Šamaj jo je spremlil. Gospodična ga je pohvalila očetu svojemu ne le zato, da jo je otel iz najgroznejše sužnosti, ampak tudi radi nepozabne južine, s kojoj jo je

pogostil v vragovi jazbini. Zatrčila je, da tako odlično pečena goska, kakor jo je jedla v nji, ni prišla v preseškem grádu še nikdar na mizo. Prosila je reditelja svojega, da bi vzel Šamaja za kuharja. Izegrim se zasmeje in vpraša: »Ali ima kàj cvenka?« — Kuna veli: »Ima, pa še prav veliko. Baron zauka: »Živio!« Reci mu, da ostani. Baš sem krvavo potreben takovega kuharja. — Šamaj je bil vsprejet v službo s tem pogojem, da posodi baronu sto zlatov. Ta primer izpričuje, da so bili plemenitaši že v stare čase dolžni družini svoji, kar se dogaja baje precèj pogostoma še dandanes. Šamaj se je ponašal v grádu na oči jako pošteno. Priljubil se je vsem z zvestobo, skromnostjo, prijaznostjo in pobožnostjo svojo. Poznal ga ni nihče, ker je Kuna znala molčati. Izkušnja ga je izmodrila, da je bil zdaj previdnejši nego za učiteljstva svojega. Grehe svoje je skrival tako uspešno, da se ni čulo o njem nikoli nič slabega. Vzгляд njegov je posnemala tudi Kuna. Bila je po povratku v Preseko vsa izpremenjena. Ljudje so sodili, da jo je poboljšala prebita nevarnost in hvaležnost, da jo je Bog rešil. Stanovala je odslej v samotni grajski pristavi, skoro popolnoma odločena od sveta, kakor kaka spokorna nuna. Pravili so, da nosi na golem životu železen pas z ostrimi žebli. Postila se je na videz jako strogo in molila mnogo in goreče domá, v župni cerkvi in na božjih potih. Obhodila je vse svete kraje, ki so na Slóvenskem in Hrvaškem, dvakrat je potovala celo — v Rim! Z radodarno roko je delila miloščino, vsi berači in siromaki so jo častili za mater svojo in razglašali po vsi deželi dobroto in slavo njeno. — Šamaju je prinesla kuharska zvedenost največjo srečo, po kateri je na tem svetu hrepenel — ljubljeno nevesto. Izegrim povabi na obed prijatelja svojega, kneza Pomarančarja, ki je bil vsemogoč minister neke bližnje države. Ta čudni gospod se je jezil na vse ljudi in tudi sam náse, bil je grozno čmeren in zagoveden človek. Nekoč se je bil preobjedel slastic in od tedaj ga je tiščalo zmerom nekaj v želodci. Pozval je na pomoč vse sloveče zdravnike, ali nobeden ga ni mogel zlečiti. Radi te bolehnosti ni mu dišala in teknila nì jed nì pijača. Šamaj je dokazal, da je práv kuhar več vreden nego vsi odiplomljeni doktorji zdravilstva. Pomarančarju je postregel najprej s krepkim in vendar preprijetnim gorjanskim brinjevcem, katerega je bil sam zvaril. Riža bregovja med belokranjsko Lužo in Štreklovci spada med najžalostnejše kraje na Dolenjskem. Ali baš v ti kameniti puščavi je raslo nekđaj in rase morebiti še zdaj najžlahtnejše brinje. Od tod si je dobil Šamaj jagod, iz kojih mu se je nacedila zdrava pijačica, proti kateri je bilo vsako ino žganje prazen cukovec. Ko je knez izpraznil kupico, namuznil se je zadovoljno in

dejal, da mu je povrnil brinjevec dober del zdravja in tudi sljò do jedi. Šamaj postavi prèdenj tri velike, krasno rejene polhe s kisló omako, v koji so bile vsakovrstne grenke, trpke, pekoče, kisle, kislaste in čisteče gorjanske zeli, na pr. čremoh, vris, hudi koren, volčji hren in druge take. Na konci pojedine donese slavnemu gostu skledo lepo oprazjenih in s cukrom potresenih, divjih nešpelj. Knez je pojedel v slast in sogoltno vse tri polhe in vso skledo nešpelj. Potrdil je svečano vpricho vseh mnogobrojnih plemenitašev, ki so sedeli za mizo, da mu je ozdravil ta obed truplo, dušo in srce in da sta si torej Izegrim in njega kuhar pridobila neumrle zasluge za vso kvakarsko državo, ki je izročena skrbi njegovi. Skoro je došla obema tudi primerna nagrada. Preseskemu baronu je plačal knez iz državne blagajnice vse dolgove, Šamaju pa je poslal kvakarsko plemstvo in baronovski grb s pomenljivi vimi podobami. Na višnjevem polji je stal košat brinjev grm, po kojem so lezli jeden za drugim trije tolsti, rmeni polhi. Z vseh vej in vejic pa so mu bingljale bele nešplje. Komur se zdi ta slika bedasta in smešna, naj blagovoli pomisliti, da mnogi drugi starinski grbi niso ní za drobno pičico pametnejši od Šamajevega. Pomarančarjeva odlika je zjednačila popolnoma kuharja z gospodarjem svojim. Brez straha je stopil zdaj Šamaj lahko pred Izegrima in snubil Kuno. Prošnja mu se je uslišala brez ugovora. Mlada poročenca sta živelá tudi v zakonskem stanu, kakor sta se bila navadila v samskem. Hinavščino sta nadaljevala do poslednjega trenutka svojega. Skrivaj sta si navalila na otrplo vest brez števila krivic, hudob in gnusob, ali ti grehi jima niso kratili dobrega glasú, ker jih je malokdo zvedel. Vsa zemlja naša se je napolnila z njiju krščanskimi deli in čednostimi. Z ginljivo gorečnostjo sta skrbela neprestano za čast in službo božjo. Šamaj je nabiral domá in na tujem dragovoljne darove, s kojimi je podpiral duhovnike in sirote, zidal in popravljál cerkve in oltarje, ustanavljal župnije, kupoval jim zvonove in druge potrebe. Bistroumni so možje izračunili in pripovedovali ljudem, da troši farizej za svete reči komaj tretjino teh denarjev, dve tretjini pa meče v svojo brez dna skrojeno in nikdar sito malho. Ali Slovenci jim niso verjeli, imeli so vse take govorice za brezvestno sumnjičenje zlobnih obrekovalcev. Šamaj si je postavil pod Gorjanci velik grad, ki ga je imenoval Pólhovica. Kmete svoje je tlačil in mrcvaril še mnogo huje nego isti Izegrim. Podgorci niso mogli trpeti tolike silovitosti pa so se uprli, udarili na Pólhovico in jo zažgali in porušili do tal. Šamaju ni se pripetilo nič žalega, ker so mu ovadili vohuni kmetiško nakano, da se je umeknil še pred puntom v Ljubljano. Rojaki so na vso moč grajali in preklinjali Podgorce, da

so se dvignili na tako bogoslužnega gospoda, ki ne zamudi noben dan svete maše. Prav iz srca so jim privoščili, da so dale gosposke vse krivce obesiti. Šamaj in Kuna sta ostala potem v Ljubljani. Umrli sta oba v globoki starosti in obilo solz je prelilo hvaležno ljudstvo na gomili njijini. Bog jima je blagoslovil zakon z mnogimi otroki, ki so se vzgajili vsi v duhu in po načelih in pravilih očeta svojega. Nekateri so živeli v Ljubljani, drugi so se preselili v manjša mesta in na deželo. Tako se je zaredilo in razplodilo na Slovenskem vražje farizejstvo, ki vspeva še dan danes prehabotno v marsikaterem okraju lepe naše domovine. Narod naš ima veliko sovražnikov, znanih in nezanih, očitnih in tajnih, ki mu kanijo ugrabiti ime, jezik, zemljo, imetek, vero, slobodno besedo, rodoljubje, moštvo, življenje in bodočnost. Med najnevarnejše nam je šteti Šamajeve naslednike za tega delj, ker znajo slepiti občinstvo naše tako umetno, da jih zmatra često ne le za poštenjake, ampak tudi za najboljše prijatelje, pomočnike in dobrotnike svoje.

Vinska bajka.

Na Sládkem Vrhu po trgatvi v hramu

Sodi trije mi stojijo;

V junakih starih, hrastovih, kovanih

Čudni duhovi tam spijo.

Polnoč. Zadremal baš je gornik trudni:

Čuj, iz kletí kaj šumi mu?

Šušti, šepeče, siče v sodu prvem —

Tó-le duh bajni goléi mu:

»Leží, leží tam polje mi v tujni,

Cesta po polji gré bela,

Ob cesti kréma mi stoji samótna,

Kréma ,pri lipi' vesela.

»Tovórniki bogati bodo prišli,

Zlatov ruménih ti óali,

In náloživši me na kóla svoja

Iskre konjiče pognali.»

»Posédalo tam pótnikov za mize,

Mladičev bode in starcev,

Ožvljali si ude bodo trudne

Z mánoj iz svetlih kozarcev.»

Pol spé, napol bedé posluša gornik,

Sládko v uhó to šumi mu!

Šušti, šepeče, siče v sodu drugem —

Duh tá slovesno goléi mu:

»Menihi z mesta prišli bodo póme,

V klet me zaprli globóko,

O zarji vsaki zakristán bo sívi

V cerkev me nosil visóko.»

»Menihi pri oltarjih bodo stali,

Svete mi čitali maše,

Kot kri Spasiteljevo pil bo vsakter

Vsak dan iz zlate me čaše.»

Poslušá stárec proročanstvo tájno,

Dívno v uhó to zveni mu!

Šumi, šepeče, siče v sodu tretjem —

Glas pa navdušen goléi mu:

»Domá ostanem rajši jez, oditi

Tóži se meni po sveti;

Kjer srkal sem mladosti moč iz zemlje,

Tú čem sedaj dozoréti.»

»Pa pride dan in hram bo moj oživel,

God bo vesel in slavnósten,

Iz grl pak óril takrát bode moških

Spev se v dolino radósten:

»Bog žívi v čašah naših sók tá zlati,

Vsa ž njim slovenska nam vína!

Bog žívi, ki rodi jih, zemljo sveto —

Žívela vsa domovina!«

Vragometov študent.

Spisal Velimir.

Gospód postati nisi htél,

Iz črne šole nam ušél!

G o r á z d.

Mati ga že kar ni mogla pričakati. Kolikorkrat je le imela ti-
stega popóludne opravek v veži, vselej je pogladila svoj
beli predpasnik, potegnila za ogle pri ruti in šla postat na
prag, če že gre.

Pa ga le še ni bilo. —

— Kako je to, da ga še ni? Saj bi vendar že moral priti. Saj
je tako pisal, da pride danes. Pa ga le ni!

Tako je govorila Vragometovka možu svojemu, stopivšemu v
vežo.

— I, bo že prišel. Tak-le se rad zamudí.

Mož ni več govoril o tem. Ona pa je še vedno ponavljala,
kakor je že to ženskam navada:

— To je res čudno, da ga ni.

Dolg je popóludan po leti, a Vragometov študent le ni mogel
priti domóv do mrakú. To že časih tako nanese. Domá pa so ga
seveda težko čakali, da nikoli tako. In kako bi ga tudi ne, saj
je imel priti letos zadnjikrat na dijaške počitke. To pa že nekaj
pomeni . . .

Napósled je prišel. Pri večerji so Vragometovi sedeli. Lahno
potrka na véžina vrata, mlajša sestra mu pride odpirat.

— No, ali si prišel? — pozdravi ga sestrica.

— Mhè, bil je odgovor.

In ko stopita v hišo, ponavlja se zopet vprašanje:

— No, ali si prišel?

Kakor bi ga ne videli:

— Mhè, bil je zopet odgovor.

Ropotanje lesenih žlic je ponehalo in začeli so se tisti navadni
pogovori, ki jih že poznamo . . .

— Lačen si, kaj ne, Janez? Le počakaj, précej ti prinesem
večerje.

Tako reče napósled mati, a on odgovorí:

— Nič ni treba. Spat pojdem, ker sem truden.

— Nekaj boš pa vendar-le jedel. Lačen ne pojdeš spat.

In mati se obrne proti durim.

— Nič, pravim, odgovori sin nekako osorno ter odhajaje iz hiše, povpraša:

— Ali je pripravljeno na vrhu?

— Je, Janez! Počakaj, da ti posvetim, deje mlajša sestra in prime za svetilko, ki je stala na oknu.

— Lehko noč! reče še z bolj tihim glasom in odide za sestrico.

Ostali domači so nekako začujeno pogledovali za njim, češ, kaj mu je danes, da tako hrani besede; mati pa je še kakih desetkrat ponovila tisti večer besede:

— Pa lačen je šel spat, revež!

Sestra, ki ga je spremila z lučjo na vrh, povprašala ga je sicer marsikaj v svoji ženski radovednosti, a zvedela ni ničesar.

— Le spat pojdi, dejal ji je brat, in odšla je nerada. Postala pa je še nekaj časa pri durih, pritiskala zdaj oko, zdaj uho na ključavnico, da bi kaj zanimivega ujela. Ta ženska radovednost!

Uro pozneje pa je še nesla skrb mater Vragometovko na vrh, spi li sladko njen ljubljeni sin. Spal je pač, a kako, to le on vé!

Suh je bil, dokaj suh in resnost se je brala na vseh potezah njegovega potegnene obraza. Da bi mu bila že dana namesto črnega mahú dolga brada in bi bil oblekel črni talar do petá, mislil bi človek, da vidi pred seboj, stopivšega v hišo med svoje domače, Brožikovega Husa na Kostniškem zboru. In kak govornik vam je bil, ta redko-besedni Vragometov Janez! Kadar je sedel s prijatelji pri čaši vina in je vskipela mladostna navdušenost do vrha, tedaj je dvignil Janez suhi svoj život, dvignil desnico in dvignil blagozvočni svoj glas, da je odmeval kakor zvon po dvorani, in prijatelji so strmé poslušali njegove ubrane besede o slovanstvu in slobodi. — Tak vam je bil Vragomet!

Toda gimnazijo je dovršil in začel se novo življenje.

Zlatoobrazno solnce je pritiskalo svoje prve poljube na belo posteljino opravo, ko je Vragometov študent dvignil telo svoje mladosti iz mehke pernice in šel pogledat, kaj delajo domači ljudje.

Iz kuhinje stopi Vragometovka.

— Oh, kaj si že vstal, Janez? Ali nisi mogel spati?

— Dobro sem spal, mati! Ali kavo žgete, ker tako diši?

— Aha, saj sem jo že požgala. Majheno potrpi, kmalu zavrè.

— Kave ne pijem, mati, prinesite mi rajši mleka! deje sin in séde k beli mizi.

— Oh, to si čuden! kar je dobro, za to pa ne maraš. Saj pred jednim letom si jo imel še rad. Taki-le mladi gospodki imate pa res zmerom kaj posebnega.

In mati zgine v kuhinjo, da ji kava ne vskipi. Starejša sestra pa prinese skledico presnega mleka.

Popivši mleko stopi na prag kuhinjski in se nasloni. Mati pa se suče krog ognjišča.

— Oh, Janez, povej no že, kako se ti je kaj godilo. Že jedno leto je, kar smo te zadnjikrat videli.

— Mhè, jedno leto je.

— Oh, gospod Jožef so rekli, Janez, da moraš précej priti k njim, kakor hitro prideš domóv. Kàj ne, saj pojdeš?

In materi se nekako čudno razkroji medli obraz, kakor bi hotela pogledati sinu na dno srca.

Janez pa je molčal.

— Ti ne veš, Janez, kako so fletni, gospod Jožef. Že dvakrat so se oglasili pri nas in vselej so vprašali po tebi.

In še bolj se potegne obraz Vragometovkin, kakor ne bi mogla verjeti nečesar, kar je res.

Janez je molčal.

— Kdaj pa pojdeš k njim?

Zdaj povesi starka véli svoj obraz in z roko potegne po njem — čemu, ni znano. Pa saj nekaj je morala storiti.

Janez se obrne z vsem životom ter deje flegmatično:

— Pa rajši ne pojdem, mati!

In odšel je iz veže.

Mati pa se naredí, kakor ne bi slišala sinovih besedij; zato kliče za njim skrbno:

— Ali greš zdaj, Janez?

— Zdaj pa grem, mati!

In odšel je, a ne v kapelanijo, ampak na vrt.

Mati pa se vrtí še dalje krog ognjišča, pridéva na ogenj in zopet oddéva in marsikaka solzica ji zdriči po nagubanem lici. Oh, koliko bi dala, da bi prišel kdo in ji odvalil težki kamen od srca! A ga ni!

Janez pa privleče iz malhe rdečo knjigo in krenc po poti, ki vede v gozd. Sreča soseda, ki pase ob poti.

— No, Janez, ali zdaj si domá?

— Domá sem, domá, oče!

— No, kam se misliš obrniti, kam? Ali jo boš pel ali zvižgal? He, he . . .

Ali ne dobivšemu odgovora upade mu pogum.

— To so šale, kaj ne, Jancz? Pa saj bi te že moral vikati; no te bom pa drugo leto; saj smo domači.

A jutranji sprchajalec je že izginil za smrekami. Dolgo časa tava po mahu in travi, resje mu poklanja vodene bisere in drevje mu suje na obleko sreberne kristale. Hodi in brodi od drevesa do drevesa, opazuje in premišlja, kakor bi hotel popisati vse smreke in borovce, jelše in breze, češ, tudi te bodo strte. Napósled ga utruji jutranja hoja in sede na borov štor, krog katerega so še ležale sveže ivéri. Čita nekaj časa na tihem iz knjige; kar dvigne glavo kvišku in smehljaj se pokaže na blelih ustnih njegovih. Ko bi ga kdo mogel na slikati, ta čudni smehljaj! Parafraze bi mu ne bilo treba. Gleda nekaj časa krog sebe in na bližnje vrhove gorá, bil je nekak griček, koder je on sedel, zato se je videlo lepo na okoli. Tako lepo se strinja pesmica z njegovimi občutki, da jame čitati še jedenkrat na glas:

» - Krasan si moj Krajn,
Sva su mjesta ista;
Al od cvieta sreće
Nij' več ni 'ednog lista.«

In himne mladostne navdušenosti so se ponavljale v njegovem razvnetem srci in nove ode nedosežne idejalnosti so se porajale v njega kipeči duši, in duh mu je plaval po zračnih višavah in sanjal sanje zlate, dokler mu vroče solnce ne raztopí kakor Ikaru vošččenih perut, da je bil zopet prikovan z dvojnimi vezmi na mater zemljo. — Ni ga razvedrilo sveže ozračje poletnega jutra: žalostinske so mu peli zgodnji skorjanci iz bližnje detelje . . .

Take so bile ure Vragometovega Janeza. Razum in srce sta se bila za svoj obstanek. Poezija in proza imata vsaka svoj pot. Pa ljudje ji hočejo imeti vkupe!

Vragometovi so šli h krščanskemu nauku tisto nedeljo. Samó oča in mati sta ostala domá. Mati je molila križev pot, oča pa je prebiral molek. Ko se namolita, začneta se pogovarjati.

— Kaj meniš, kaj bo s fantom? povpraša ona.

— Meni se vse tako zdi, da iz te moke ne bo kruha. Kdor se duhovnikov izogiba, takšen že ni veliko vreden.

— Kaj tisto; to se še vse lahko popravi. To pa tako veš, da je bil fant še zmerom bolj sam svoj.

— No, ako ti več veš, pa védi!

In oča molčí. Mati pa hití praviti:

— Tonici sem rekla, naj gre po nauku h gospodu Jožefu povprašat, ali so že dobili gospod župnik kaj pisanega iz škofije? Meni se vse tako zdi in tudi gospod Jožef so rekli, da je Janez najbrž že prošnjo vložil za lemenat.

Ljudje začno prihajati iz cerkve. Dolgo ni bilo Tonice. Napó-sled pride.

— Ali ni nič, Tonica?

— Nič ni, mati!

In zopet je lezel mrak na skrbno dušo máterino. Oča je vlekel hitreje iz svoje pipe, bratje in sestre so ugibali vsak svojo. Janez pa je sedel na vrhu v svoji sobi in pihal dim iz dolge dijaške pipe. —

V hiši, pred katero visi nad vrati suha smrečica in par dolgih strugotin, sedelo je tistega popóludne krog bele mize troje pivcev, ki so srkali váse žolto barvano tekočino.

— Vragometov študent pa menda ne pojde v lemenat. To bo spet stara tarnala in jokala in letala krog »gospodov«, da ga ji spravijo noter.

— O saj iz tega fanta ne bo nič prida: prepotuhnen je. Po ves teden preleži doma in za nobeno delo ne prime, ob nedeljah pa se nasloni v cerkvi na tisti steber tam zadaj in zmerom gleda tja na levo stran po ženskah. Kadar pa je povzdigovanje, takrat upogne samó desno koleno nekoliko, kakor bi imel krča v nogah.

In zasmejejo se vsi trije.

— Za tisto poštarjevo Nageljco hodi, ali kako se že imenuje tisti gospóski vražec. Ne vem, kod gospóda imena pobira?

— Angelica ji je ime, Angelica, vtakne se vmes krčmar.

— Če ja stari izvoha kdaj, ta jima bo že pokazal. Saj je pameten mož.

-- I, mlad človek, kaj hočeš.

— Ženske so ga zmotile, ženske, da ne pojde v lemenat.

— Škoda zánj! To bi bil čvrst gospod! . . .

Tako se je pomenkovala trójica pivcev. V veži pa je sedel tačas Vragometov študent in pil čašo piva. Le nekoliko je slišal, ker so bile zaprte duri, ki držé v izbo. Z zobmi je škripal, a pomagati si ni mogel.

— Pojdite no pit, sosedomi, ki znate tako dobro govoriti, reče jednemu izmed trójice pivcev, odhajajočih iz gostilne.

— Saj jaz nisem nič rekel, Janez, óna dva sta te nekoliko prečetalá, odgovorí sosed in pokaže na sopivca, ki sta se pomeknila

hitro iz veže. Rdeč pa je bil kakor kuhan rak. Pokusivši ponujeno mu pivo hitro odide, rekoč:

— Pa pozdravljen, no! Mudí se mi.

Vragometov pa je sedel še dolgo pri čaši piva in premišljeval usodo svojo. Povsod tista pesem!

* * *

Na vrtu pod orehom je ležal in premišljeval minule čase svojega življenja. Podoba za podobo se je vrstila pred njegovimi očmi — idilične in pustolovne podobe iz dijaških let. Počasi mu zleze glava k tlom in črni lasje se mu pomešajo v zeleni travi. Jesensko solnce ga zaziblje v sladek spanec. Vetrič se je igral z njegovimi lasmi in božal njegova mlada lica. Časih pa je završel tudi med listi rdeče knjige, ki mu je zlezla iz roke, in preobračal posamične liste, kakor bi hotel zaprečiti tisto vabljivo branje . . .

A le za trenutek ga je vsprejel Morfej v mehki svoj naročaj. Nemirne sanje so ga vzdramile. Tožnih mislij se ni mogel ubraniti.

Jesen je risala takrat svoje prve podobe na mater zemljo.

Mislil je o svoji bodočnosti. Saj je bilo treba: časi odločevanja so jemali slovó od njega. Premišljeval je, kar je premišljeval že vsa dva meseca. Še jedenkrat zagrabi za rdečo knjigo, da bi razgnal mučne svoje misli. Čita, pa ne dolgo časa. Ta kitica se zopet tako ujema z njegovim stanjem:

»A sad na Golgotu
Krst mi veli nesti,
Suzom stazo rosit,
Trn u vienac plesti.«

Zamislí se. Napósled dvigne svoje suho teló in govóri samemu sebi:

— Vedno mi je bilo geslo: Ne udajmo se! In zdaj, ko stopam prvíkrat v svet, igrat vlogo človeške tragikomedije, že moram klicati: Udajmo se! Žalostno, ali resnično! Kaj nas še vse čaka! Grenak je sad spoznanja!

Počasnim korakom odhaja v hišo.

Na preddvorji pa sedi mati njegova in obrezúje repo. Na stolček séde nji nasproti in začne govoriti. A začenjati ni bila njegova navada.

— Mati, jutri grem.

— Ali greš?! povpraša po nepotrebnem Vragometovka in obličje se ji razjasni kakor obraz kake svetnice. Kaj vse je občutila v tistem trenutku! Torej vendar-le gre, dasi so vsi tako malo mislili. In še

kako pohleven je: niti besedice ni nikdar rekel, da ne pojde — vse počitke. Pomagala je torej vender-le máterina molitev, máterine prošnje, máterini darovi! Seveda, v skrbeh je bila dobra ženica — pa kdaj je mati brez skrbi! Zdaj je vse dobro, vse poravnano, vse pozabljeno. — Janez gre v semenišče!

— Jutri torej greš, praviš? Pa že jutri? Ali se že šole začno? —

— Jutri grem, mati, dà! A brez poklica grem, čujte, mati, brez poklica!

In skrbno srce máterino se zopet zavije v žalno obleko. Tista presrečna zadovoljnost na licih se je izpremenila v trenutku v upajočo skrbnost. Kaj je še tega treba — brez poklica!

— Oh, bo že, Janez, le v božjo voljo se udaj in moli! Le meni verjemi, da boš še dobil poklic. Saj ga imaš, saj si bil zmerom tako dober, tako priden; samó spi v tebi poklic, Janez, pa se ti kmalu vzbudi, kakor hitro prideš med duhovne gospode. Za božjo voljo te prosim, Janez, pojdi, pojdi »noter«, pa nikdar ne toži in ne žaluj prezelo. — In na kolena je padla, roke vzdignila in prosila . . .

— Vstanite! zakličite sin nekako ukazujoče in nejevoljno zajedno ter odide na vrh v svojo sobo.

Po strehi pa je hodil golob in gručal, kakor bi mu kdo vzel mladiče iz gnezda.

In res se je odpravljal drugo jutro. Pospravi nekaj malega v kovčeg, gre v izbo, koder so bili ravno domači ljudje zbrani pri kosilu, in reče, da gre.

Žlice prenehajo pribijati tisti svoj enakomerni ton po prsteni skledi, oče pa veli starejšemu sinu:

— Jarnej, naprezi!

Sam pa odide v kamro. Tudi drugi se naglo razidejo. Le mati stiska Janezu roko in le še stiska in tišči v roko zdaj nekaj srebrnega, zdaj nekaj v popir zavitega.

— Ná, to-le vzemi, pa še to-le! Kadar boš kaj potreboval, le kar piši domóv ali pa gospodu kaplanu! In kmalu piši, kako se ti godí, da ne bomo skrbeli . . .

Oče pride iz kamre, stisne odhajajočemu roko in potisne nekaj popirjev vánjo.

— Ná, to imaš za pot in za bukve! Če je premalo, pa povej! Vrata so ti vsak dan odprta in vsi te bomo radi imeli in dobil boš, kar boš potreboval; če pa se izgubiš, potem ti ni treba več iskati Vragometove hiše. Zdrav ostani! Jaz grem na pólje.

In odšel je.

Vrnejo pa se mlajši brat in sestri in mu sežejo v roke, potisnivši mu vsak nekaj v roko:

— Pozdravljen, Janez!

In odšli so za očetom z resnimi obrazi. Mlajši sestri so pale celó nekatere solze v beli predpasnik.

Na preddvorji pa je naprezal starejši brat konja. Še rokavnik si obleče, potem zavpije v vežo:

— Zdaj je pa že napreženo!

In mati pa sin se prikažeta v veži.

Mati nese kovčeg in nekaj v popir zavitega, Janez pa koraka s povešenim obličjem poleg nje. Vsa objokana je Vragometovka — kakor bi ji ne bilo prav, da gre sin v semenišče. Menda so bile solze veselja!

Na voziček postavi prtljago, seže sinu še jedenkrat v roke, govoriti pa ji ni mogoče. Jok jo posili. Ženske tako rade jokajo.

— Z Bogom, mati! zakliče sin, brat mahne po konji in od-drdrali so po cesti.

Še je gledala nekaj časa mati Vragometovka za vozom, mislèč, da se sin ozre še jedenkrat in pogleda nje skrbni obraz.

A ni se ozrl.

* * *

Štirinajst dni pozneje je hodil Vragometov Janez po domačem vrtu. Ni pa nosil rdeče knjige v rokah. Čemu neki? Saj je imel dósti premišljevati. In kake misli so rojile po njegovi težki glavi! Le jeden čut je še držal po konci njegove nameravane sklepe. In še ta se mu je hotel vtopiti. K tlom je upogibal glavo, roke so mu mahale navzdol, mračno je gledal, kratko odgovarjal. In ko tako misli misli dolge, vzravna se zdajci po konci, roke dvigne kvišku in stisne v pesti ter pogleda v zrak, kakor bi ga hotel otemniti, rekoč:

— Kakor izrajelsko ljudstvo sem: pred štirinajstimi dnevi sem vpil: udajmo se! a danes zopet kličem: ne udajmo se!

In hitrih korakov odide na vrh v svojo sobico. K mizi séde in piše, piše dolgo in kipeče pismo svojemu prijatelju Radivoju. Kako hlastno je pisal! Vsak stavek, vsake misli so se brale na njegovem mladem obličji.

Še to poskusimo! Morda gre! Do najboljšega prijatelja sem se obrnil.

Tako je mislil, pritiskaje pečat na pismo.

Dolgo je čakal odgovora. Tako počasi prijatelj ne odgovarja. Napósled dočaka. Hlastno seže po dopisnici.

»Dragi Ivan!

Prav rad, a ni mogoče. Obrni se na koga drugega. Imamo se prav dobro: Krokamo vsak dan!

Prisrčno Te pozdravlja

Tvoj prijatelj
Radivoj.«

To je bilo na pošti. Brez slovesa hití domóv.

Na posteljo séde in misli:

— Tudi ti! Tega se ne bi nadejal! Tak idejalen človek kakor je bil naš Radivoj! In kako se podpisuje: »tvoj prijatelj«. O Evgenij Onegin, kako si pel resnično:

»No ot družej spasi nas, Bože!«

— Janez, jest pojdi! zakliče pri durih mlajša sestra in odide.

Domači so že odjedli, a Janeza ni še.

— Če neče, pa naj bo lačen! Misli, da ga bomo še prosili.

Tako je dejal oče. Drugi so molčali.

Razšli so se po delu, mati pa ponese Janezu kosilo v sobo.

— Ná, pa jej!

— Ne bodem, odgovorí sin.

— Oh, kako si ti čuden! Jej no! Ali si bolan?

Odgovora ni bilo.

— Ubogaj, Janez, in nazaj pojdi; videl boš, da je tako najbolj prav. Saj te bodo vsprejeli. Bodo pa gospod Jožef záte prosili.

— Ni mogoče. Če me težko domá gledate, pa pojdem.

Mati je — molčala.

Pustila je kosilo na mizi, a sestra je je odnesla zvečer nedotakneno . . .

Tožni dnevi so se množili.

Vragomet se je naveličal gospodariti. Dobil je sinaho v hišo. Stara dva sta stanovala še dalje v svoji kamri, mlada dva pa se namestila v sobo na vrhu.

Janez se je moral umekniti. V izbi je spal nekaj večerov pri péči; a kmalu izprevidi, da ga tudi tu težko gledajo in da se bo treba preseliti še nekoliko dalje.

— Če Jaka spi v hlevu, zakaj bi pa ti ne? Kaj si kaj boljši?

Tako mu je dejala mlada Vragometovka. Stara se je potegnila zánj, a izkupila jo je.

Zdaj sem jest gospodar, reče mlada in udari z ного ob tla, da se je od strahú stresla stara ženica.

In Janez se preseli v hlev. —

Ko pa pride mlada v hlev in vidi, da je hlev pretesen za toliko repov, reče Janezu še to-le:

— Saj poleti spiš lahko v svisljih, ker ni mraz. Živina je že tako dovolj v gnéči.

In Janez odnese svoj zveženj v svisli.

* * *

V bližnji vasi je imel Janez strijca Tomaževca, ki ni imel nič svojih otrok; samó nekega rejenca je imel. Ko strijc zve, kako se godi netjaku domá, usmili se ga in vzame k sebi. Delati je začel pri njem hlapčevska dela. A nevajen težkih del moral je požreti mnogo bridkih. Rejenec ga kar ni mogel trpeti.

— Kaj boš ti, izprijeni študent!

— Ali si ti kaj boljši, Tržačan!

Besede »Tržačan« pa rejenec ni mogel čúti. Prepirla sta se in pretepala, da ja je moral strijc miriti. In Tržačan je bil hujši od Janeza. Vselej ga je vrgel in mu premlél kosti in obísti.

To pa je bolelo Janeza. A potrpel je.

Prihranivši si nekaj denarjev, nakupi si Janez kmetijskih knjig in si lajša z branjem trdo življenje.

Kmalu pa začne poskušati praktično, čemur se je priučil teoretično. Marsikaj začne drugače delati domá in na polji, kakor se je delalo do zdaj.

Povračati so se mu začele ure idejalnega dijaškega življenja. Morda bode mogel kaj koristiti materijalno svojemu národu, ker so mu izpodleteli vsi drugi poskusi in vse težnje.

Strijc in rejenec kmalu zapazita Janezove nakane. In oštevanju in prepiranju zopet ni bilo konca ni kraja. Na pomoč jima pride tudi mati Tomaževka:

— Kak lep mir je bil v hiši, dokler ni bilo tega pritepenca! Zdaj pa je dan na dan kreg in prepír! Tega jaz ne trpim ni kratko ni malo! Tak-le izprijenec bo nas učil, kako se kmétuje in gospodari? Še tega se manjka! Le počakaj, pretvega, jaz ti že pokažem . . .

In mati Tomaževka hití po teh besedah v hlev, kjer je imel Janez na polici borno svojo knjižnico, zagradi tisto pest knjig, nese v kuhinjo in zmeče na ogenj.

— Ná, zdaj pa še zijaj v tiste tvoje bukve, če moreš! Kmet je za delo, ne pa za branje! Gospóda béri, ki nima drugega dela. Ti pa nisi več gospod, veš ti?

Tako je brala mati Tomaževka Janezu levite.

Janez pa je s prsti grabil po žrjavici. A kaj mu hoče sam pepel? O, da ima žensko srce in ženske solze!

In mati njegova? O da mu je morala umreti! Bog zna, kaj jo je spravilo pod zemljo? Pa menda vendar ne Janez? No, pa saj je imela že svojih šestdeset na plečih.

Zdaj bi bil Janez poslušal svojo mater: vse do pičice bi ji bil ustregel! A ni je: materino srce mu trohni v zemlji. Je že križ.

Zdaj se Vragometov študent ni mogel s čim tešiti.

Pač, še nekaj je, s čimer si človek teši bolešt in tolaži vest. S čim neki?

Vina in piva Vragometov Janez pač ni mogel piti. Kdo bi mu ga bil dajal? Kak požirek žganja se pa še zmerom dobí pri dobrih ljudeh. Ljudje njegovega strijca mu pa niso bili dobri ljudje. Torej strani od njih k dobrim ljudem.

— Jaz ne trpim pretepanja v hiši. Jeden mora od hiše, dejal je strijc.

In šel je od hiše. Kdo neki drugi nego Janez! K dobrim ljudem se je namenil.

Poleti že še gre: mlad človek in dela dovolj: kaj si more kdo več želeti?

In Janez je bil mlad, delal pa je tudi rad. Zaslužka on seveda ni dobil tako velikega, kakor drugi, ki niso zdelali vseh osem šol. A Janez je bil vselej z malim zadovoljen.

— I, malo žganja mi boste dali, da bom lože delal, pa bo.

Kdo ga ne bi bil vesel, tako z malim zadovoljnega delavca?

Galežil je in galežil, dasi so se mu noge opotekale; saj mu ni nihče zameril Vragometovemu Janezu. Ljubljeno svoje žganjče, veselje trdih svojih let, imel pa je vendar-le rad.

— To je dobro! dejal je rad.

A poletje je le jedenkrat vsako leto. Pride jesen, pride zima. In po zimi zebe človeka, ako nima prida obleke in želodec se tudi ne zarije kam kakor medved ali svizec. Dela pa po zimi ni kaj na kmetih. Takrat se je hudo godilo našemu staremu študentu. Tisto basen o mravlji in kobilici pa je tako že pozabil.

Prvo zimo je še prebil naš Janez v slami Zajčevih svisel. Druge zime pa že ni premagal. Uh, ta želodec, ta mu je delal preglavico; mraz se že še prebije v slami. Tudi žeja mu ni delala nadlege: vode je imel dovolj vso jesen in vso zimo. Pa kaj voda: vode studenčnice ni ljubil naš Janez. Rad pa je imel, močno rad, vodo kapnico, pome-

šano s tisto tekočino, ki jo delajo menda od krompirja. Take vode pa je dobil do malega še vsak dan naš Janez v vaški krčmi od krčmarja ali gostov njegovih. Kaj to dé, ako so mu malo ponagajali in preresetali dneve študentskega njegovega življenja? Svoj zmoter je Janez vendar-le dosegel. In kako trdo se je spalo po takih krepkih požirkih! Niti do Zajčevih svisel mu ni bilo treba hoditi.

Druge zime torej Vragometov Janez ni premagal. Nekoč ga je nekaj zaščipalo v želodci, ali kaj.

— Kar nič prav mi ni, Tone! Veš kaj, ne bom ga! Malo žganjča bi pa rad, ko bi ga ti prinesel, tako-le za kaka dva krajcarčka. Na pómrad ti vse pošteno vrnem, ko kaj zaslužim!

Tako je govoril tistega popóludne Janez Zajčevemu hlapcu, ki je rézanico rezal na podu in mu ponujal pest tobaka. A tresel se je, močno tresel, ko je govoril.

In Tone mu prinese žganja. Smilil se mu je, revež.

— Tone! kako da spati ne morem? Še vselej sem lahko zaspal po požirčku žganjča, danes pa ne morem.

Rad je govoril Janez zadnja svoja leta v pomanjševalnih besedah. Žganjarjem je taka navada, da radi pomanjšujejo najdražje svoje predmete.

— Ne vem, kaj bo? Ali bom umrčkal, ali kako?

— I, saj bo prav, Janez, če umrješ: za té in za domače.

Tega pa Janez ni rad slišal. Ni besedice ni več rekel.

Čez kake pol ure pa hipno zaječí s tako otlím in prosečím glasom, da se Tone kar prestraši:

— Gospóda!

Šli so mu po duhovnika.

Na večer pa je zašla s solncem vred njegova izpremenjena duša. —

Malo pogrebcev je šlo za njegovo krsto. Mokrega očesa ni bilo nobenega. Pogovarjali pa so se pogrebci, vračaje se!

— I, prav je, da je umrl, takšen revež!

— Prav, prav je!

— Kakšen gospod bi bil že zdaj lahko, pa ni hotel.

— I, morda je zdaj še bolj prav za njegovo dušo, da ni postal gospod. Če pa ni bil za to, kdo mu kaj more za to?

— E, veste kaj, duhóvska je še zmerom najboljša, reče star mož.

— To je pa res! pritrdili so vsi napósled.

In razšli so se.

S čim in kakó so pisali nekđaj in kakó pišemo zdaj?

Berilo **Fr. Orožna** v zabavnem večeru »Pisateljskega društva«.

Pri tem naslovu si bode marsikdo mislil, da nameravam s tem spisom reklamo delati za različne peresne fabrikante, naj se že imenujejo Heintze, Kuhn, Leonhart, Klaps ali kakorkoli si bodi. Prepričali se pa bodete, da nimam tega namena in da mi tega tudi treba ni, ker se dobra stvar sama ob sebi hvali. Izvolil sem si pa ta predmet, ker mi je čast, čitati v slavnem »Pisateljskem društvu« in ker treba pisatelju, poleg duševne naobraženosti in zmožnosti, še óne navidezno malenkostne ali vendar toliko važne stvari, kateri pravimo pero. Marsikdo živi od peresa, in naobražen človek ga skoraj vsak dan potrebuje.

S peresom pa še ne pišemo tako dolgo časa, kakor so nekateri trdili. Prejšnja pisalna priprava je bila mnogo okornejša od našega peresa, in v tem oziru vidimo velik napredek v zadnjih stoletjih. Iz neke slike, katera nam predočuje božjo vilo Egerijo, skleпали so veliko peresjo starost. Dotična slika nam kaže božjo vilo Egerijo, ki je baje razsvetila družega rimskega kralja Numo, da je uredil rimsko bogočastje, s knjigo in peresom v desni roki. — V nekem rokopisu dunajske knjižnice se nam predstavlja slavnega Aleksandra Vélikega še slavnejši učitelj Aristotel s peresom v roki. Če bi tedaj sodili po prvem slučaju, moral bi bil vsaj kralj Numa, tedaj okoli leta 600. pr. Kr., pero poznati. Ko se je pa dokazalo, da tedaj o peresih še ni bilo ne duha ne sluha, opirali so se na drugi dokaz, na sliko Aristotelevo trde, da so ljudje pero rabili najmenj že 300 let pred Kristom. Ali tudi drugi dokaz je jalov, ker je dokazano, da se je Aristoteleva slika v dotičnem rokopisu dogotovila šele v petnajstem stoletju v Rimu. Oba navedena dokaza sta tedaj le anahronizem, in slikarja omenjenih podob sta menda le iz posebnega spoštovanja božji vili Egeriji in Aristotelu podala pero v roko. Kakor vidimo, so dokazi o toliki peresji starosti jako dvojbene vrednosti. Kolikor se je pa dognalo, smemo trditi, da peresa pri pisanji niso rabili pred petim stoletjem po Kristu. S čim so pa tedaj staroveški národje pisali? Na kako tvarino so pisali?

Prva tvarina, na katero so pisali, bila je opeka ali pa tudi kamenena plošča. Pisali so pa s poostrenim kamenom in kesneje z rudninskimi klinci.

S takim orodjem so pisali Kitajci in Babilonci. Za kamenitimi ploščami so prišle rudninske in svinčene, dokler se niso udomačile bakrene plošče, na katere so pisali z železnimi klinici. Še pozneje so izumili lesene platnice, na katere so pisali z roženimi klinčki.

Pri Kitajcih je bila najstarejša pisava takozvano vozlopisje, slično onemu, katero so imeli Peruvanci. Na debeli niti je bilo privezanih več tanjših nitij, katere so mnogovrstno zavozljavali. Vozle so tudi barvali z različnimi barvami. Vsak vozle in vsaka barva je pomenila kaj družega. — Pozneje je Kitajec Tsankie izumil posebno pisavo z znamenki.

Pisali so prvotno na trstiko, tkanino, palmovo perje, lubje, kovinske plošče in na deske. Schün je prvi pisal s firnežem na bambusovo lubje. Na deske je baje zapisal Kongfutse svojo modrost. Posluževali so se v prvem času pri pisanji tekočine, ki se je delala od črne prsti, pozneje pa so imeli tuš, tudi kitajsko črnilo imenovan. Tuš so delali od dima žganega lesa, od smrekovih saj in od lepa ali olja. —

Kaldejci (Babilonci in Asirci) so že 2000 let pred Kristom pisali s takozvanimi klinastimi pismenkami. Z dletom in kládívom so napravili take pismenke na kameniti plošči, ali pa z žrebljem na plošči od mehke ilovice, katero so pozneje strdili. Po léži in po številu različno vezanih klinov so se razlikovale pismenke. Mnogo pismenih spomenikov se je še do današnjega dne ohranilo v tej pisavi.

Na zahodni meji zdanje Perzije, v bližini mesta Kirmanschah, stoji spomenik Behistanski. Na tem spomeniku, katerega je dal napraviti perzijski kralj Darij I., stoji še sedaj tisoč vrst, katere so pisane s klinastimi pismenkami.

Pri Egipčanih beremo najstarejša pismena poročila na kamenenih stebrih, ali pa so taka poročila v ploščah od žgane prsti vdolbene. Take stebre so našli v deželi Meröe med zdanjem Berberom in Kartumom ob reki Nil, kakor nam poroča zgodopisec Flavius Josephus. Pozneje so pisali na drevesno liče ter z iglicami vbadali pismenke. Od notranjega ličja še sočnatih trstik so delali takozvani popir. Kakor znano, izvira ime našega popirja od bičja »papyrus«, katerega je raslo posebno mnogo v Egiptu. Ime »papir« ohranilo se je pa še dandanašnji, akoprem je naš sedanji popir popolnoma različen od egiptovskega. Egipčani so obogateli po veliki trgovini z bičevim popirjem. Prvotna okorna pisava se je skoraj umeknila podobopisju ali hijeroglifom. Egipčani so se že pred več tisočletji bližali tiskarstvu. Natisnili so namreč z lesenimi ploščami napise v opeko ali pa so vrezali v kamene in

kovine imena ter potem napravili natiske. Vladarji so imeli take prstane, s katerimi so pritiskali svoja imena na kraljeve ukaze in pisma. Takov prstan je tudi dobil v Egiptu Jakobov sin Jožef. Tega je namrč kralj Hiksov, ki so tačas vladali v Egiptu, povzdignil za prvega svetovalca ter ga izbral svojim namestnikom.

Feničani so se od Egičanov pisati učili in se posluževali egiptovskega popirja. Grki so pa dobili pisavo od Feničanov, kakor nam pripoveduje zgodopisec Herodot: samo da se je v teku časa z jezikom izpremenila tudi pisava. Početkom so Grki pisali na kozje in ovčje kože. Šele pozneje so dobili egiptovski popir (*βιβλίον*). Kakor v marsikateri stvári, tako so Rimljani, tudi kar se tiče pisavé, posnemali Grke, in pravo slovstvo se je pri njih jelo šele razvijati, ko so se seznanili z Grki.

Ljudje so rabili vedno več egiptovskega popirja, in zaradi tega mu je cena poskočila. Egiptovski kralj Ptolemej II. je tekmoval s pergamskim kraljem Evmenom, kar se tiče ustanávljanja knjižnic. Da ga pa ne bi Evmen prekosil, prepovedal je uvažanje popirja v Pergamum. Pergamci so tedaj izumili v drugem stoletji pred Kristom novo pisalno blago po maloazijskem mestu Pergamum imenovani »pergament«, kateri se je delal od živinske kože. Egiptovski popir pa je šele nehal, ko so Arabci izumili bombažev popir. Ker pa je bil te vrste popir zelo mehák, dalo se je le s čopičem pisati nánj. Koncem 13. stoletja so začeli delati popir od konoplje in prediva. Prva tovarna za takov popir je bila v Norimbergu. Še mnogo boljši in cenejši pa je sedanji popir od cunj.

Tako vidimo, da se je pisalno blago vedno zboljšavalo. V isti meri se je pa tudi zboljšavalo orodje, s katerim so pisali. V teku časa niso več pisali s poostrenim kamenom, z rudninskimi, koščenimi ali roženimi klinci itd. Že jako zgodaj so pisali s trstiko (bičjim peresom), ki se je namočilo v barvani tekočini, in še dandenašnji pišejo s trstiko nekateri orientalski národí, kateri se držé še starih navad in običajev, ne meneči se za nove izume. Trstika, katera je ljudem pri pisanji najbolj ugajala, dobivala se je v Egiptu, Perziji, Armeniji, Mali Aziji in Italiji. Trstiko so najprej precepili in potem poostrili, kakor naše pero. Vendar se s trstiko ni dalo tako ročno in lepo pisati, kakor s peresom. Tudi ni bila trstika več take važnosti in se ni več pogostoma rabila, ko so se ljudje pri pisanji privadili peresu, katero se je dobivalo od nekaterih živalij.

Akoprem se je pisalno orodje že precéj zboljšalo, bilo je še vendar okorno, in še v prvih stoletjih po Kristu je bilo malo pisanju veččih

ljudij. V zgodovini imamo dovolj takih slučajev, kateri nam kažejo, da celó nekateri mogočni vladarji niso znali pisati, ali pa so bili še preleni, da bi svoje ime podpisavali. Rimskemu cesarju Carinu († 284), kateri kar se tiče nasladnosti in krutosti ne zaostaja za Neronom ali Domicijanom, bilo je pisanje tako zoperno, da še svojega imena ni hotel podpisavati. Zgodopisec Flavius Vopiscus nam pravi o Carinu, da iz same lenobe ni podpisaval svojega imena. Imel je radi tega posebnega sužnika, ki je dobro ponarejal cesarjev podpis ter na ukaze podpisaval cesarjevo ime.

Mogočni Teodorih (493—526), kralj vshodnih Gotov, ni se nikdar učil pisati, in še kot italski kralj je bil pri pisanji tako neukreten, da se za vsega svojega vladanja ni navadil pod svoje ukaze štirih črk pisati. Imel je zato zlato ploščo, v kateri so bile urezane štiri črke, namreč TEOD. To zlato ploščo je položil na popir in po nji s peresom potegnil omenjene štiri črke.

Tudi Karol Véliki ni bil posebno izurjen v pisanji. Trudil se je pa mnogo, da bi se navadil lepo pisati, in imel je pisalno orodje pod zglavjem v postelji, »da bi se njegova roka v prostih urah privadila obliki črk.« Navzlic vsi marljivosti pa je ostal v pisanji še precěj okoren, ker se je prepozno začel učiti. —

Mimogredé hočem tu v kratkem omeniti prvotne pisave starih Slovanov. Menih Hraber nam poroča, da so stari Slovani prvotno šteli s črtami. Kakor vsi arijski národi, imeli so tudi stari Slovani podobopisje ali kipopisje, kakeršno še sedaj vidimo v starih egiptovskih spomenikih. Beseda »pisati« je sorodna besedi »pisan« in ne znači prvotno »pisati« v sedanjem zmislu, ampak »vrezati, lišpati, vesti.«

Na Češkem in Poljskem so našli v starih grobovih posode od glin, na lončarskem krogu delane, katere imajo na spodnji strani dna vtisnene znake, skladajoče se od krogov, četverokotov, in črt na način križa, kolesa itd. položenih.

Prvo zanesljivo poročilo o tem, kdaj je pero prvokrat rabilo za pisalno orodje, podaja nam slavni pisatelj Izidorus (rojen v Kartageni na sedanjem Španskem 560—636). Učeni Isidorus, katerega knjige so se v srednjem veku jako cenile, pisal je, (kakor sam pravi) s trstiko in peresom. Tudi omenja v svoji knjigi, da se je pero prvič kot pisalno orodje rabilo v petem stoletji. Da se je pa pero že rabilo v 7. stoletji, vemo iz gotovega vira. Saksonec Adelmus († 709) je spisal latinsko pesem, v kateri opeva pero.

V osmem stoletji govóri o peresih sloveči Anglosakson Alkuin, sovrstnik in prijatelj Karolu Vélikemu. Najiminitnejši tedanji učenjak

Alkuin, ki je toliko k temu pripomogel, da se je duševna naobraženost razširila v frankovskem kraljevstvu, bil je duhoven. Za vse sobe svojega samostana je napravil pesniške napise. Tudi v pisarni je bil takov napis z opominom, da se tukaj ne sme brez potrebe blebetati, da se peresa prepisovalcev ne zmotijo.

V nekem rokopisu evangelij, kateri je nastal za Ludovika Pobožnega, (tedaj v devetem stoletji), nahaja se tudi slika, na kateri so naslikani evangelisti s peresom v roki. Tudi gotov dokaz, da so pripisanji rabili pero.

V dvanajstem stoletji opominja Peter Klunjski (Venerabilis) svojega prijatelja, da bi se ta peresa lotil in plug pustil, to je, namesto kmetijstva rajši pisateljstva poprijel.

Navzlic vsem prednostim, katere ima živalsko pero pred trstiko, ohranila se je trstika vendar še dolgo časa zraven peresa. Razni strokovnjaki so primerjali rokopise in zaradi tega sklepali, da se je vsaj v Franciji trstika poleg peresa rabila še v 8. stoletji, in da se je tam pero šele popolnoma udomačilo v 9. stoletji. Menihi so pa še rabili trstiko pri prepisovanji knjig za početne in velike črke, ko so že zdavnaj s peresom pisali male črke. Papeževi in cerkvenih zborov akti so se bajè še mnogo pozneje pisali z bičjim peresom.

Iz necega pisma Reuchlinovega, kateri je bil jeden prvih pospeševaljev nemškega slovstva in reformacije, razvidi se, da se je še v 16. stoletji razven živalskega peresa rabila trstika ali bičje pero. Vojvoda Ulrik je oblegoval mesto Reutlingen, katero je pripadalo švabski zavezi ter pri tej priliki ujel Reuchlina in mu vzel vse njegovo imetje. Neki prijatelj mu pošilja tedaj v ječo med drugimi stvarmi tudi nekaj peres in trstik.

Čim več se je pisalo, tem bolj se je občutila potreba, da bi se zdelovala elastična peresa. Sicer so bila pelikanova, pavja in labudova peresa trajnejša, kakor gosja; ali ker so bila te vrste peresa predraga, rabila so se rajša cenejša gosja peresa. Samó jeden nedostatek je bil pri teh peresih: ljudem se je namreč zmeraj menj ljubilo taka peresa rezati in cepiti. Da bi se tedaj temu delu ognili, izumili so poseben stroj, s katerim so rezali peresa. Ali tudi ta stroj ni ugajal, ker se je moralo pero še malo popraviti, predno je bilo za rabo. Živalsko pero pa tudi ni bilo za dolgo rabo in se je skoraj pokvarilo. Radi tega so izkušali zdelovati peresa od slonove kosti ali pa od kovin. Peresa od kovin so delali že v 16. stoletji v Norimbergu. Navzlic temu se takšna peresa niso mogla razširiti, dokler jih niso v tretjem desetletji zdanjega veka začeli delati v angleških tovarnah.

Od tistega časa se zdeluje na Angleškem največ peres za svetovno kupčijo.

Po večletnih poskušnjah se je šele Peryju v Londonu posrečilo, da je izdelal pero, katero je bilo skoraj tako elastično, kakor gosje pero; imelo pa je to prednost, da je bilo cenejše in trajnejše od gosjega peresa. Peryjeva zasluga je v tem, da je pero, po pravem cepljenji, postalo mehko in elastično. Zaradi tega so se ljudje v vedno večji meri novega peresa posluževali. Zdelovala so se odslej mnogo-vrstna peresa, ki so bila večje ali manjše vrednosti, kakeršno je bilo dotično jeklo, od katerega se je izdelovalo pero. Ker so pa bila jeklena peresa boljša in v primeri z dobrim gosjim peresom tudi cenejša, rabili so pri pisanju zmeraj manj gosjih peres. Sicer še sedaj rabijo krasopisci (kaligrafi) in drugi, katerim je mar lepo pisati, gosja ali labudova peresa. Tudi pri prepisavanju bolj ugajajo gosja peresa, ker so mehkejša od jeklenih. Marsikateri starejših uradnikov se tudi še rajši poslužuje gosjega peresa. Odkar pa se je udomačilo jekleno pero, rabijo se živalska peresa le še izjemoma, in ponehala je prej velikanska kupčija s peresnim tulom. Poprej so se največ bavile s to kupčijo: Litavska, Poljska, Meklenburška in Prusija.

Tovarne, v katerih so se izdelovala jeklena peresa, bile so početkom samó na Angleškem. Središče temu obrtu je pa bilo mesto Birmingham, katero je sploh, kar se tiče kovinskega obrta, prvo obrtno mesto na Angleškem. Dolgo časa ni bilo nikjer drugod tovarn za jeklena peresa. Mislilo se je že sploh, da ta obrt ne bi mogel vspevati tudi v drugih krajih. Pozneje so se pa ustanovile tovarne tudi v Franciji (prva je bila v Boulogni), Severni Ameriki, Nemčiji, Avstriji in drugod.

Kako majhni so še bili rokopisi v času, ko so ljudje še s koščeni ali kovinskim klistrom pisali na plošče, katere so bile prevlečene z voskom! Srečni ljudje tedanjega časa, ki še niste imeli pred sabo po tisoč listov obsežajočih knjig! Še v srednjem veku so bili večinoma samó duhovniki pisanju vešč, dokler se ni z razširjenjem tiskarstva spoznala potreba pisanja za praktično življenje. Od tistega časa se pisanje ni več zmatrало za umetnost. In dandanašnji! — Koliko tisoč in tisoč peres se porabi na leto! Potrpežljivi popir mora sicer mnogo pretrpeti, ali če pomislimo, kakó majhno je bilo v srednjem veku število pisanju veščih ljudi, in da so bili duhovniki skoraj jedini, katerim je pero služilo; čuditi se moramo velikanskemu napredku na tem polju v sedanjem času. Kakor je nekaterim poraba mijla nekako merilo za národov napredek, kar se tiče omike; istotako smemo trditi, da

je tudi vedno rastoče število peres znamenje napredujoče omike. In če bode med nami Slovenci, osobito pa med prostim národom pero tako razširjeno, kakor n. pr. na Danskem, kjer znajo celo na Faröerskem otočji in v Islandiji skoraj vsi kmetje pisati, prodrla bode omika tudi v najubornejšo kmetško kočo. —

Rastlinske bolezni.

Spisal Ivan Šubic.

VI.

(Dalje in konec.)

Med črvi nahajamo malo rastlinskih neprijateljev. Deževnika ali podzemeljskega črva človek sicer rad preganja, a med prave sovražnike te živalice ne moremo šteti. Hrani se s prstjo, v kateri gnijó rastlinski in živalski ostanki; trditev, da se lotéva tudi svežih korenin, je pač neosnovana. Kadar se prikaže v róznicah v velikem številu, tedaj se ga vrtnik rad iznebi; preveč mu prevrta in prerije prst ter mu jo onečedi s svojimi izmečki. Ako se hočemo prepričati, so se li naselili deževniki v róznici, treba nam je rahlo potrkati ob lonec; črvu preseda trkanje in zato kmalu zapustí notranje dele in se privije na površje.

Mekužcev imamo tudi nekaj škodljivih. Gozdne slinarje po pravici preganja gozdnar, vsteklemu polžu ali bibi pa strežeta kmet in vrtnik po življenji, ker je jako požrešna in časih zelo škoduje rastlinam. Da ne more lezti od cvetlice do cvetlice, potresajo tla z malcem (gipsom), pepelom ali pazdirjem, kajti po teh tvarinah polž ne more dalje. Tudi mu nastavljajo mokro slamo, omájene vrbove šibe, izotleno repo itd., da mu zabranijo potovanje in ga ulové. Najbolje se nosijo race, kadar je treba iztrebiti polže; požró jih, kolikor jih morejo doseči.

Med neprijatelji višje vrste se odlikujejo različne miši, ki glojejo korenine poljskih in vrtnih rastlin. Poljska miš preriva zemljo na vse strani in gloje vse, kar žene korenine v tleh. Le prerada se ji pridruži povódna podgana in njena najbližja sorodnica, krtíca (Scheer-maus), ki dela krtine po vrtilih in katero dostikrat zamenjavamo s krtom. V shrambe svoje nanosi koreninic, da se hrani ž njimi v neugodnih letnih časih. Miši preganjamo z raznimi strupi (fosfor, strihnin, mišnica), katere zavijemo v izdolbeno korenje, v zeleno itd., pa potisnemo v luknjo; nastavljamo jim pastí, pihamo z mehóm dim v rove ali pa jim naravnost s puško pridemo do živega.

Opisani vzgledi nam le nekoliko pojasnjujejo, koliko je živalskega drobiža, gostečega se za bogato rastlinsko mizo; število nenasiitljivih jedcev je toliko, da bi moral napolniti debelo knjigo, kdor bi hotel podrobneje opisati in naslikati vpliv malih živalij, osobito pa žuželk, na zdravje naših rastlin. V družbi z rastlinskimi in drugimi sovražniki se lotijo vsake cvetlice; pojedini zajedavec škoduje sicer le malo, a ker se čestokrat povabijo nebrojne množice skupno v gosti, je končni vspeh lačne sodrge velikansk. V malo urah morejo uničiti pridelke širnega polja in pokončati upe pridnega vrtnika. Nobena rastlina se jim ne ustavi. Nežna gojenka v róžnici in utrjena divja bil v logu — obema preté nenasiitljivi gostje; ošabni hrast na gori, ki je stoletja zaupal na svojo moč in bi rad tekmoval z večnostjo, mora se udati tolpi malih zajedavcev in iti za rodovi, ki so izginili pred njim iz doline! . . . Neprestan boj za obstanek bibe rastlina z rastlino in žival z rastlino. Kjer ne zmaga skromna moč pojedinke, stopajo na pozorišče nebrojne legije in nadomesté s številom, kar jim manjka telesnih sil.

Živalim pomaga pri njihovem škodljivem delu človek s a m, ki v svojo korist mnogokrat postavi rastlino v razmere, ki ji morajo vcepiti smrtno kal, ali pa zaradi nevednosti v svojo škodo pospešuje razvoj sovražnih čet. Iz daljnih vročih krajev je prinesel s seboj nežnih in krasnih cvetok, pa jih je zasadil v svoji hladni domovini, da jih morí zima in mraz, ko mu lepšajo hišo in vrt; gojí si tuje rastline, ki mu s svojo ukusnostjo sladé mizo in se laskajo razvajenemu želodcu — ali v sužnosti se jih le prerada poloti bolezen. Tuja zemlja, tuje nebó in tuje razmere jim ne ugajajo. Bodi jim človek še tako skrben gojitelj, vendar mu le prerade venejo in mró. To ne velja samó za cvetlice, prinesene iz tropičnih krajev v naš zmerno topli pas. Jednako se godí rastlinam, ki so jih presadili iz naših krajev v vročih pokrajinah, na pr. v francoski Gujani. Razne evropske kuhinjske zéli se nikakor ne obnesó v ónih tropičnih zemljah. Velika suša in vstrajno dežévje kmalu pokonča vrtnikove upe. Najbolje se še nosijo razne kapusove vrste. O vinskem trsi znamo, da ne zmaga vročega podnebjá; tudi naše sadno drevje slabo obrája. Žita tam sploh ni mogoče saditi; ves trud bi bil popolnoma zastonj. Kultivirane rastline rajše bolehalo od divjih, za katere skrbi samó mati priroda, a ne tudi okorna človeška roka. Napačna vzgoja oslabi cvetlico in tedaj se ne more s tolikim vspehom ustavljeti sovražnemu navalu lačnih zajedavcev. Z nespametnim ravnanjem vcepimo v rastlino nekako dispozicijo za mnogovrstne bolezni in privabimo neljubih gostov v obilici k nji v svate. Zato je treba najprej skrbeti za zdrav in čil

zárod. Slabotnih rastlin se žuški najprej lotévajo; zdrava pojedinka lože in hitreje prebolí prestano škodo, nego menj uporna, od rojstva že črvíva sorodnica. Pri vzgoji rastlin moramo torej že od začetka skrbeti, da dobimo sáme krepke cvetlice. Pazili bodemo, da jih ne posadimo v neugoden kraj in v napačno prst; prilivali in gnojili bodemo zmerno in previdno; obrezovali bodemo le po potrebi in na podlagi temeljitih izkušenj, v vrtu in na polji ne bodemo več let zaporedoma sadili istih rastlin na istem mestu, temveč menjavali bodemo plodove kolikor mogoče. A če se vendar le prikažejo sitni jedci in se poloti bolezen naših gojencev, postopati je treba hitro in brezozirno. Napadene cvetlice moramo odstraniti od zdravih in potrebiti mrtva trupla iz nasadov. Umni gospodar začne takoj energično in natanko postopati, ko se pritepe škodljivcev. Ako poseže v pravem času vmes s pomočki, ki mu jih podajata izkušnja in znanost, obrani se dostikrat velike škode; za polovičarske naredbe pa žrtvuje zastoj trud in denar! Pri pokončavanji škodljivih mrčesov pomagajo mu mnogobrojni zavezniki, ki brez plačila bijejo ljute bóje zoper rastlinske kvarljivce. Raznovrstni najezdniki živé ob truplu škodljivih žuželk in jih silno veliko pokončavajo; pri tem koristnem delu jih podpirajo višji sorodniki: krt, rovka, jež, netopirji in dokaj ptic, ki hranijo sebe in mladiče svoje z žuški. Na milijone jih izgine v želodcih teh pravih prijateljev človeških.

Teže obranimo rastline nezgod, ki jim preté po škodljivem vplivu neorganske natore. Na prostem polji in v gozdu pač ne moremo veliko izpreminjati naravnih razmer; tu se skoro brez izjeme moramo klanjati prirodnim silam, bodisi dobrim, bodisi sovražnim. Bolje se nam godí pri cveticah, katere sadimo v róznice; tu jim lože podajamo vse pomočke, da se lepo in krepko razvijajo. Rastlini v róznici moramo najprej ponuditi óne razmere življenja, na katere je bila vajena v prosti prirodi. Že róznicica mora biti umno pripravljena. Porcelanski lonci z osteklenim površjem so vsekako škodljivi. Veliko boljše so prirodne lončene róznice, skozi katere se more hlačenje vode redno vršiti. Luknjica na dnu posode bodi prosta, da se voda res more odtekat. Vrtnik vselej počaka, da je prst suha, potem šele nalije nove vode do vrha róznicice. Seve, prehuda suša tudi škoduje. Nežne koreninice v suhi prsti rade otrpnejo in takoj jamejo gniti, ko jih zopet moča oblije. Zeló previdno je treba gnojiti; kdor ni vaje, primeša prsti preveč redilnih snovij in rastlina mu pogine. Sploh moramo paziti, da vlada ravnotežje med koreninami, deblom in vrhom. Kjer smo porezali korenine, treba odstraniti tudi nekoliko vršičkov, da morejo korenine zmagati dovaževanje potrebne

hrane. Umni vrtnik sploh gleda na to, da je prst v róznici rahla; plevel pridno trebi in površje prsti osnaži od mahov in zelenih alg, ki se rade naselijo pod rastlino ter branijo izhlapevanju vode. Da ne bodemo rastline postavili na temán kraj, ako je bila vajena velike svetlobe, umevno je samó ob sebi. Cvetke iz toplih krajev gojimo v zakurjenih prostorih; kjer treba, skrbimo jim za dovolj vlažen zrak in obilno mokrote. V obče moramo z gojencem postopati tako umno in oprezno, kakor sploh z jetnikom, ki vzdihuje po prostosti. Kadar se premalo brigamo zánj ali kadar mu sploh ne moremo pódati ugodnih pogojev za njegov obstanek, tedaj smo mu samí zasadili bolezen v hirajoče truplo. In takim bolnim cvetkam je jako težko pomagati! Malokdaj najde njihov prijatelj prave vzroke, še menj pa pravo zdravílo bolnemu ljubljencu. Da se obvarujemo nezgod v odgoji rastlin, pazimo torej takoj v začetku nánje in jim ohranimo vse, kar bi moglo sovražno poseči med njihovo življenje. V rastlinskih boleznih si iščemo in najdemo izkušenj, kako postopati z rastlino za njenih zdravih dñij. Ako je tedaj nismo zanemarili, ne izostane nam vspeh. Cvetke nam bodo s svojo bujno rastjo, s svojim cvetom in duhom rodile óno veselje, ki ga občuti vsak, kdor je pazno motril njihov razvoj in z ljubeznijo se pečal ž njimi; botanika nam bode potem res »scientia amabilis« v pravem pomenu besede!

Duhovniki slovenski pisatelji.

O proslavi književne petdesetletnice Davorina Trstenjaka.

Spisal Andrej Fékonja.

(Konec.)

No, razven tega je pri naših duhovnikih odločno vplival na slovensko pisateljstvo sam činitelj verozakonski. Po spisih in knjigah slovenskih hoteli so oní slovensko ljudstvo tem bolj vnemati za vero in cerkev. Prav očividno je to pri prvih slovenskih pisateljih za takozvane reformacije, kakor tudi v naslednji dóbi reakcije. Obema strankama, i protestantski i katoliški, rabil je slovenski jezik kot glavni pomoček baš v namene verozakonske, kakor to dotičniki sami razločno in brez ovinkov izpovedajo. A da so se s takim poslom bavili posebno duhovniki, to je itak naravski; pa je torej lahko umevno, zakaj je tedaj pri nas bilo toliko pisalcev duhovenskih. In v tem imamo ob jednom tudi jasen tolmač, kakó da

je naša književnost v prvi dóbi malone vsa cerkvene barve ter se šele v poznejših časih razpravljajo v nji bolj in bolj tudi stvari svetske.

Jeden nadaljnih razlogov književnemu poslovanju duhovenskemu v Slovencih je pač tudi naših duhovnikov zasebnost in osamelost. Slovenski, kakor katoliški duhovnik sploh, brez obitelji in torej brez zabav družinskih, mora iskati drugih priličnih poslov za razvedrávanje, med katerimi je pri domačnosti njegovi, posebno na malih selih in v oddaljenih krajih, izvestno v prvi vrsti čitivo. V tem ko imajo drugi ljudje zlasti po mestih mnogovrstna opravila in vsakojake veselice v raznih krogih zasebnih in društvenih, domačih in javnih: ostaje duhovniku z ozirom na njegov stan često jedina družba — knjige. Torej pa je zopet umevno, da si ták človek, kakor se pravi »čas krati«, kakor pač vé in zna; a povse naravski je, da se pečá z enakim delom duševnim, ki mu je najbolj pri rokah, in tó je razven glasbila in čopiča uprav pero. Da je temu večkrat res tákó, očutil je brez dvojbe pač že marsikater sam v takih okolnostih bivajoč. No, tákó, pa ima torej duhovenski celibat za nas vsaj relativno svojo ulogo tudi v oziru posvetnem.

A napósled je za našo stvar znamenit razlog izvestno tudi pri duhovnikih ljubezen domovinska, katera je nam Slovencem ustvarila toliko duhovenskih knjižnikov. Ljubezen do bližnjika, raztezajoča se splošno dakakor na vse ljudi, kaže vendar vsakemu človeku že po naravi skrb za njegove najbližnje, t. j. za ljudi istega plemena in jezika. A tá, tudi po kristjanskem načelu tako urejena ljubezen sili še posebej glavne propovedalce svoje, duhovnike, na delo v prvi vrsti za národ svoj. In vesten duhovnik tó svojo nalogo izvršuje vsestranski, na raznovrstne načine, z različnimi poštenimi pomočki, — učna glava torej tudi s peresom, iz ljubezni k dómu in ródu. Prvi naši pisatelji res da niso bili vsi takšni rodoljubi, kakeršni so knjižniki slovenski dandanes; kajti v oni dóbi se še pač nikdo pri nas národnosti svoje ni zavedal tákó, kakor se je mi zavedamo v sedanjih časih. Ali, vsaj óni duhovniki, kateri so za naše ljudstvo pisali knjige, gotovo niso bili toliki protivniki národa slovenskega, kakor pa so bili v drugih stanovih z jako redkimi izjemami sinovi sicer slovenskega pokolenja, a zvečine raznárojeni, neprijatelji, dà, sovražniki svoje krvi. V naših dneh je tó seveda drugače. Sedaj delujejo za národ in národnost našo z dobro samozavestjo in z določenim namenom kolikor toliko vsi stanovi, v večjem ali manjšem broji členov svojih. A gotovo so posebej duhovniki slovenski dandanes pisatelji uprav iz ljubavi domorodne.

Nadaljno delo književno.

Duhovniki slovenski zavzemajo v naših dneh kar se dostaje národne stvari pri nas pač takó važno mesto, da mu ni skoro jednakega. Národ naš živí zvečine po vaséh, kjer je razven šolskega učitelja mnogokrat duhovnik jedini človek izučen; koliko prilike torej slovenskemu duhovniku, da deluje sam za prosveto in srečo našega národa. Saj »dolžán ni samó, kar vелеva mu stán; kar more, tó mož je storiti dolžán!« Nam je tu govor posebej o delovanji književnem, o čemer še torej besedico za našo stvar.

Poljski pisatelj Ferd. Trętowski pravi: »Vsak učitelj šolski se mora truditi, da izdá osnovno delo, tičoče se priljubljenega mu predmeta. To mu pomnožuje veljavo pri mladeži, tovariših, poglavarstvu in občinstvu; pa to mu je tudi dolžnost zaradi samega sebe. Izdano delo bode najlepši dokaz njegove učenosti, marljivosti in zmožnosti ter znanja svoje stvari. To je najpopolnejši patent doktorstva, pravo branilo proti zlobnemu obrekovanju, list varnosti v republiki učenega sveta! Je li mogoče, vse življenje svoje s kakim predmetom baviti se in ga razlagati, a ničesar o njem ne napisati? Takšna lenoba je smrten greh, kar se tiče samega sebe in kar se dostaje ónih, katerim bi naše delo bilo koristno!« — Té besede veljajo pač za učitelje v obče, torej gotovo tudi za duhovnike; dà, tém je književno delovanje še posebna krepost in dolžnost.

Uprav v tém zmyslu je govoril nekje tudi naš slovenski pisatelj duhovnik Fr. Kosar že l. 1862. po priliki tako-le: »Kadar se začénja národ zavédati samega sebe, in kadar se tá samozavest razvíja: tedaj se rodoljubi marljivo poprimejo raznih tvarin, obdelujejo jih skrbno v jeziku svojega ljudstva in v malo letih spravijo tega na visoko stopnjo popolnosti, kakor to vidimo pri čeških svojih bratih. Ali bi torej bilo prav, ko bi veronauk jedini, med vsemi predmeti gotovo najjimenitnejši, za vsemi drugimi zaostajal tako, da bi n. pr. pri nas več let na verskem polji ne imeli brati ničesar drugega, nego molitvenike in druge nabožne knjižice? Ali bi bilo prav, ko bi od duhovskih uredov slovenski poslovni jezik ostal oddaljen in bi se le v cerkvi še govoril povse neolikano in surovo, dočim bi se že v šolah in uredih pisalo in govorilo gladko in pravilno slovenski? Zatorej je, čast. duhovni bratje! zadnji čas, da se z vso močjo in z vso resnostjo damo na slovensko književnost, da v duhovnih predmetih ne bomo slabši od vrlih domoljubov svetnega stanú, zatorej je zadnji čas, da krepko primemo za pero ter se vadimo spretno je voditi tudi v višjih strokah bogoslovnih, da tudi bolj omikanim ne bode manjkalo primerne dušne hrane.«

Vendar, to še ni vse. Sovražniki vere in narodnosti našemu duhovništvu kaj radi očitajo »nevednost« in »mračnjáštvo«, s čimer mislijo le bogoslovne nauke brez znanostij svetovnih. No, res ne zadoščuje dandenašnji samó znanje svoje stroke, rekše cerkvene, temveč potrebna je okretnost vsaj kolikor toliko tudi v ostalih predmetih; saj mnogokrat more duhovnik svojim bogoslovnim vednostim in osvedočbam pred svetom pridobiti veljavo šele z vsestranskim ali vsaj mnogovrstnim znanjem posvetnim. Treba je torej, da slovenski duhovniki občnim protivnikom našim kažejo dejanski, kakó je njihovo očitjanje neosnovano. Duhovniki slovenski morajo s peresom delovati tudi v strokah, katere dandanes pri nas književno obdelujejo svetovnjaki. Inače je vsprejemni napredek nemogoč. Dakakor, da se tu zahteva nekoliko truda in požrtvovnosti, kar se namreč tiče umstvene naobrazbe v duhu národnem. Kajti učilišča naša, gimnazijska in teologijska, národnemu duhu niso prijazna, a dokler se tá ne preustrojijo primerno našim národnim potrebam, dotlé se morajo slovenski duhovniki sami za sé pobriniti ter se sami učiti in izobraževati za uspešno delovanje književno v rečenem zmislu. Pa saj se morajo tako truditi v svojem poslu malone vsi pisatelji naši.

Razumeva se, da vsak in sledenj duhovnik ne mora in tudi ne more biti ravno pisatelj; kajti vsakdo pač nima zato potrebnega daru niti zadostnih pomočkov. No, ták more vendar in tudi mora o tem delovati vsaj posredno, z gmotno podporo. Kupujoč sam domače proizvode duševne, priporočujoč jih drugim in širèč iste med občinstvom, pospešuje tako tudi književnost sámo ter naobražuje ob jednem i národ. Nič nam ne bo pomagalo, naj bi pisali na tisoči knjig, katere se bodo nalágale v knjižnicah in knjigarnah; vse to nam ne bode koristilo nič, ako znanje shranjeno v teh spisih ne bo prehajalo iz njih v národ. Národ mora torej vsprejemati nauke, katere mu podajejo njegovi učeni rojaki. No, v tem so pač slovenski duhovniki zvečine na svojem mestu pri društvu književnem, ki je res prava učilnica našemu ljudstvu, namreč pri »Družbi sv. Mohorja«. Tukaj so baš duhovniki naši národu vzgled v čitanji, v pismenosti: priljubljajoči mu pouk in omiko s tem, da si družbine knjige sami naročajo, da družbo goreče priporočajo faranom in da knjige izposojajo ljudstvu v berilo. Pa tudi o drugih knjigah in listih, namenjenih preprostemu národu, brigajo se naši duhovniki mnogo ter so jim vrli podporniki in pomaganci.

Ali drugače je to žal! pri zavodu za višjo književnost našo, pri »Matici Slovenski«. Imenik njenih članov nam kaže, da množine

duhovnikov pri tem književnem društvu — ni; zlasti jih jako malo nahajamo izmed službujočih na kmetih. Kaj je pravo za pravo temu vzrok, izvestno ne vem; vendar mislim, da bode kriv nedostatek prave urejene agitacije. — Kar se tiče leposlovnih in znastvenih listov naših, tó vsaj tí sami trdé, da imajo med naročniki tudi lepo število duhovnikov; a vsekakor bi bilo zanimivo, da nam je njih broj natančneje znan. Nego pisalec tega je sam prepričan o mnogih in mnogih naših duhovnikih, ki niso naročeni na nijeden slovenski časopis omenjene stroke, ne na »Zvon«, ne na »Slovana«, — pač pa dobodeš pri tem in ónem duhovniku slovenskem — »Alte und neue Welt«, »Ueber Land und Meer«, »Deutscher Hausschatz«. . . . Vem sicer, da se bode in kaj se bode temu ugovarjalo. Toda o takem razgovoru mi na tem mestu dalje ni mar; nego pravim le z znanimi »Mislimi«: »Če sosed ima krasen dom, mu tega ne zavidaj; jaz nekaj svetoval ti bom: jednakega si zidaj!«

Časi so sedaj v obče drugačni in drugačne so tudi okolnosti i pri nas. A, vse to nam je treba uvažavati, in po tem se moramo ravnati vsi, ako nečemo v denašnji napredni dóbi duševno zaostati ja telesno propasti kot — Slovenci! Zato pa je tudi duhovnikov naših sveta dolžnost, da ljubijo jezik svoj, da spoštujejo običaje in navade ljudstva svojega, da se zanimajo o spomenikih domače povestnice, a posebno da se brigajo za književnost národa slovenskega. — —

V dóbi, kadar v Slovencih ni bilo toliko šol in toliko učenih ljudi, kolikor je obojih dandenašnji: tedaj so duhovniki malodane jedini našemu ljudstvu čitali in pisali knjige; oni so bili jedini národní učitelj. No, mnogo te naloge ostaje jim še pač tudi v naši dóbi; i sedaj se duhovniki naši v resnici zmatrajo kot buditelji in prosvetitelji národa slovenskega.

Kakor so torej nekdanji slovenski duhovniki naslednikom svojim lepi vzori v domači književnosti: uprav takó naj bodo ti svojih sprednikov pridni posnemovalci. »Vsakdo«, opominja naravnost duhovnik naše rodoljubni bl. sp. knezoškof A. M. Slo m šek, »vsakdo, ki ima sposobnost pisateljsko, naj tá dar marljivo upotrebljuje v hudem bóji naših dni.«

Na delo tedaj, tovariši! pa srečo dobro v kolu národne književnosti! — No, ker zloga jači a nezloga tlači; zato delajmo le zložno in vzajemno. Domorodci svetovnjaki naj sedaj pomagajo nam, in duhovniki rodoljubi podpirajmo i nadalje njih. »A Bog pomozi k našoj slozi!«

Književna poročila.

V.

„Archiv für slavische Philologie.“

Tega izvrstnega Jagičevega zbornika, katerega je „Ljub. Zvon“ že večkrat pohvalno omenjal, izšlo je (odkar je „Zvon“ o njem poročal VI, 511) nekaj zvezkov in sicer tretji in četrti IX. letnika in prva dva X. letnika. Vsebina je tudi zdaj jako mnogovrstna, kajti v njem so razprave o raznih predmetih jako obširne slavistike. Da te razprave zadoščujejo vsem strogim kritičnim zahtevam sedanje znanosti, to nam pričajo že imena učenjakov, kateri sodelujejo, še bolj pa to, da je uredništvo v rokah učenjaka, ki je jeden najtemeljitejših poznavateljev slovanske filologije, na katere napredek je ravno z izdavanjem tega zbornika mnogo vplival in pospešil njen razvoj.

V tretjem in četrtem zvezku IX. letnika nahajajo se naslednje razprave:

Prof. Brückner razpravlja pod naslovom *Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Gräfllich-Raczyński'schen Bibliothek in Posen* (str. 345 do 391) o beloruskem zborniku iz konca XVI. stol., kateri je velike važnosti za literarno in kulturno zgodovino rusko, ker nam kaže pot, po kateri so nekateri zapadni „romani“ došli v rusko literaturo. V tem zborniku se nahajata namreč tudi „romana“ Tristan¹⁾ in Bovo, v katerih je pa najti mnogo vpliva in sledu srbsko-hrvaškega, tako da piše Brückner gotovo prav, če sklepa, da tema romanoma ni neposredno služil italijanski original, nego da se je ruska literatura s tem predmetom spoznala šele v srbo-hrvaškem prevodu. Tako pozvemo iz ruskega zbornika, da je tudi srbo-hrvaška literatura nekdanj imela omenjena romana, katera se pa v nji nista ohranila. — Od Nehringa imamo spis o starejši poljski književnosti: *Die dramatisirte Geschichte Joseph's: Zywt Fózefów von Nicolaus Rej* (392—443). Za tem naslednja razprava o staro-hrvaški književnosti od Jagiča in Mikuličiča: *Katharinen-Legende* in altkroatischer Fassung (444—471). Iz peresa jednega najdelavnejših mladih poljskih učenjakov, toda žal, prerano umrlega J. Hanusza čitamo kratek članek: *Einige slavische Namen armenischer und türkischer Herkunft* (472—477). — Mladi poljski učenjak J. Loś primerja znano Sylvestrovo izdajo remskega evangelija z rokopisom ter našteva in popravlja nam vse njene pogrške; ob jednom nam je opisal tudi kratko sedanjo obliko tega znamenitega zbornika: *Berichtigungen zum Reimser Evangelium* (478—486). Semenovič nadaljuje svoje *Kritische Bemerkungen zu alt-polnischen Texten* (529—579). — Prof. Kočubinskij poroča o dozdaj

¹⁾ Cf. jako poučno razpravo Veselovskega o tem predmetu v Žur. minist. narod. prosvěšč. 1887, maj, str. 58 sq. in avg. str. 185 sq. pod naslovom Bělorusskija pověsti o Tristaně i Bově v Poznanskij rukopisi konca XVI. věka.

neznanim datiranjem srbskem tetraevangeliji pod naslovom: *Eine serbische Evangelienhandschrift vom J. 1436 aus Zeta* (580—585). Od Jagića je *Ein Textbeitrag zur Georgius-Legende* (586—592). Poučen je tudi kratki članek Novakovičev: *Über die Entstehung mancher Volkslieder* (593—604), v katerem nam dokazuje, da je osnova marsikatere narodne pesmi ali pravljice vzeta iz literature. — Vondrák razpravlja v članku: *Über die Localendungen -ě und -u der v- und o-Stämme im Altböhmischen* (605—634) o razprostiranju končnice *u* v loc. staročeščine ter misli, da pri tem ni delovala samo analogija *u*-debel., nego da je vplivalo tudi to, da se je predlog *pri* rabil z dat. in loc. in da se je tedaj radi tega večkrat mesto loc. stavil dat. — Za tem se nahaja: Wolter, *Mythologische Skizzen* (635—642).

V prvem in drugem zvezku X. letnika je več kakor polovica prostora odmerjenega prav poučnim ocenam, kjer poroča prof. Jagić temeljito in popolnoma objektivno — kar je sicer v znanosti samo po sebi umevno — o najnovejših slovanskih knjigah. Nekaj ocen je tudi Brücknerjevih. Med samimi razpravami omenjam v prvi vrsti dva spisa čeških učenjakov prof. Masaryka in najboljšega poznavatelja staročeščine prof. Gebauerja o kraljedvorskem in zelenogorskem rokopisu.

Kakor znano, zopet se je znova strastno vnel boj o pristnosti teh rokopisov, posebno pa prvega. Razlikuje se vendar sedanja polemika od prejšnjih poglavito v tem, da se bije ta boj med domačimi češkimi in drugimi slovanskimi učenjaki in po nekoliko tudi neučenjaki, v prejšnjih borbah so pa bili večinoma Nemci, kateri so trdili nepristnost teh rokopisov. Pa žal, da se je posrečilo tudi zdaj iz tega popolnoma znanstvenega vprašanja, napraviti vprašanje patrijotično, da se je tudi zdaj ta popolnoma znanstvena polemika prenesla in preselila v politične liste, ter se tam razpravlja to zamotano vprašanje tako „temeljito“, kakor bi bil vsak čitatelj novin ob enem rojen filolog. Stvar se je po nekoliko zasukala na óno polje, kjer ne odločujejo dokazi, kjer se mesto vzrokov filoloških in jezikoslovnih podajajo najduhovitejši in najprostejši prislovi ónim, kateri se drznejo dvojiti o pristnosti teh rokopisov. Na ta način se ne bo dala lahko stvar dognati in s tem, da njiju privrženci zabavljajo, se rokopisa niti ne rešita niti ne ovržeta. — Ako ima kraljedvorski rokopis res kako pesniško vrednost, tedaj mu ona ostane, če je tudi iz početka XIX. stol. in ne iz XIV. stol.; sploh je kraljedvorski rokopis nekako že izpolnil nalogo svojo; pesmi tega rokopisa so navduševale v drugem in tretjem desetletju našega stoletja Čehe ter jih napolnjevale s ponosom in so tedaj precěj pripomogle k okrepčanju narodne zavesti, in če se bode zdaj tudi dalo dokazati, da one niso pristne in starodavne in da so se porodile šele pred sedemdesetimi leti, tedaj to gotovo ne bo nobeden bogve

kako hud udarec za češki narod. — To se mi je potrebno dozdevalo omeniti o načinu tega znanstvenega in neznanstvenega boja. Prof. Masaryk izkuša v spisu: *Skizze einer sociologischen Analyse der sogenannten Grüneberger und Königinhofers Handschrift* (54—101) dokazati, da podaje zelenogorski rokopis popolnoma krivo sliko in napačne nazore o zadrugi, in zajedno hoče pisatelj povedati vire, iz katerih je zajemal falsarius l. 1817. svoje znanje o tej ustavi. Masaryk prihaja do tega zaključka: 1. da govori zelenogorski rokopis o zadrugi nejasno in protislovno (str. 64), 2. da zmatra po krivem ta rokopis primogenituro za staro-nemško pravo, in tukaj se strinja s Šembero (str. 78), 3. da se politična vsebina zelenogorskega rokopisa nikakor ne strinja z upravo v zadrugi (str. 80). Mnogo zanimivejši je četrto poglavje, v katerem razpravlja o virih, ki so služili ponarejalcu zelenogorskega rokopisa. On dokazuje, da se je l. 1817. toliko vedelo o zadrugi, kolikor se o tem nahaja v omenjenem rokopisu in da je celó početnik slavistike, sam Dobrovský v „Slavínu“ l. 1806. poročal o jugoslovanski zadrugi. Prof. Masaryk celo misli, da je zasledil vir nekaterih izrazov, katere nahajamo v fragmentu Sněm, tako kaže že izraz *glava čeledina* na opise Dobnerjeve in Duchovskega, za verz *kj plzně — dle v sněmy slavny chodi* nahaja vir v Dobrovskega prestavi Procopijevih besed: „Slavini et Antae non uni parent viro, sed ab antiquo in democratia vitam agunt *ac propter utilitates et damna* apud ipsos in commune convocari solent.“ Pisatelj navaja vire še za ostalo vsebino rokopisa, in reči moram, da mi ta del spisa bolje ugaja, nego prvi.

Iz opazek na str. 77 pozvedamo, da je najbrž tudi slavni Šafařík, na katerega se tolikrat sklicujejo zagovorniki pristnosti, v zadnjih letih dvojil o pristnosti obeh rokopisov, kar bi ne pričakovali sodeč po pismih Šafaříkovih, katere je njegov zet J. Jireček priobčil v lanskem letniku „Osvěte“. Ker je stvar jako zanimiva, hočem dotične besede navesti: „Ich habe mich darauf hin“ — piše Masaryk — „bei Zeitgenossen zu informiren gesucht und habe denn auch thatsächlich Zeugen gefunden, die mit Bestimmtheit behaupten, Šafařík habe in den letzten Jahren thatsächlich an der Echtheit beider Handschriften gezweifelt. Prof. Höfler, der Freund und Arbeitsgenosse Šafařík's, erklärt, dass ihm dieser gelegentlich der Herausgabe der glagol. Fragmente 1857 auf die Frage, ob er an die Echtheit der Grüneberger Handschrift glaube, ganz bestimmt geantwortet habe: „Nein, in dieser Form nicht!“ Dasselbe bestätigt ein böhmischer und russischer Zeuge.“ Na str. 93 pravi Masaryk, „iz historičnega stališča moramo socijologično vsebino zmatrati za velik anahronizem: takih socijalnih razmer, kakor jih slika rokopis, ni bilo nikjer v starem času in tudi ne v Češki,“ in dalje pravi pisatelj, „socijologija lahko sklepa primerjaje vsebino zelenogorskega rokopisa z vsebino literature, katera

je bila znana l. 1817., da se pesmi ne strinjajo s starim časom, pač pa dobro s časom, v katerem so se našle.⁶

Prof. Gebauer poroča pod naslovom »*Chemische und mikroskopische Prüfung der Königinhofer Handschrift*« o najnovejši kemični preiskavi (prim. ČČM 1887, 297—435) in pravi: 1. »Es ist nicht glaublich, dass die Chemie und die Mikroskopie im Stande wäre, von einer verdächtigen Handschrift zu finden und darzuthun, dass sie alt sei;« 2. »Die eben beschlossene chemische (und mikroskopische) Prüfung der Königinhofer Handschrift hat *keinen Beweis für die Echtheit* dieses Textes gebracht.« 3. »Die gegenwärtige chemische Prüfung hat die *gegen* die Echtheit der Königinhofer Handschrift sprechenden Zeugnisse vermehrt.«

S tema razpravama je v zvezi še nasledni spis J. Truhlář: *Anerkannte Falsa der böhmischen Literatur aus der ersten Hälfte unseres Jahrhunderts* (101—105), kjer našteva 15 (16) podmetkov. — Med ostalimi razpravami omeniti je v prvi vrsti óno iz peresa našega Miklosicha: *Über die altrussischen Kolbjager* (1—7), v kateri izvaja ime Kolbjagъ iz nordiškega Kylfingr. Mańkowski analizira prav lepo v svojem spisu: *Zu der Frage nach den Quellen des »Hedwigbüchleins«* (8—26) vsebino tega staro-poljskega spomenika ter dokazuje nasprotno dozdanjemu mnenju, da imamo pred seboj kompilacijo, in sicer je največ molitev preloženih iz latinskega molitvenika »*Hortulus animae*«. Od akademika Wesselofskega je na str. 27—42, jako zanimiva razprava o znani trojanski priči (*Die altslavische Erzählung vom Trojanischen Kriege*), katero najbolje poznamo po izdaji Miklosichevi in Jagičevi. Da se pri tem vedno vestno ozira na zapadno literaturo, na nemško, angleško, špansko in tudi na latinsko, to je pri učenjaku kakor Wesselofsky samó po sebi razumevno. Vsebina slovanskih varijant se strinja samó po nekoliko z zapadnimi varijantami, po nekoliko pa hodi slovanska priča svojo pot. To si učeni akademik tako tolmači, da sta oba dela trojanske priče od jednega pisca, katerega delo se je v slovanskem prevodu popolnoma ohranilo, v poprej omenjenih literaturah se je pa samó početek izpisal in prestavil (str. 32). Je li slovanski prevod trojanske priče potekel iz latinskega ali pa grškega originala, ni določil pisatelj. — Od srbskega zgodovinarja Ruvarca nahajamo spis: *Nochmals Mehmed Sokolović und die serbischen Patriarchen* (43—53). — Polivka opisuje neki bulgarski (macedonski) rokopis XII. ali XIII. stol. iz zapuščine Šafařikove (106—132). Ta spomenik ima še nekaj starih oblik, n. pr. gen. sgl. tělese; v njem je pa tudi najti nom. pl. na *ovi*. — Naslednja razprava Maretića: *Zu den Götternamen der baltischen Slaven* (133—142), spada nekoli ko v dozdej še vedno temno slovansko mitologijo. Maretić razlaga precěj imen bogov baltiskih Slovanov na nov naćin in izvaja n. pr. *-vit*, katero je mnogo-

krat najti kot drugi element pri teh imenih od adj. **vitъ*, ki se sicer ni ohranil v nobenem slovanskem jeziku, toda nahajamo sorodni glagol *vitati*. Ta pridevnik znači po Maretičevem mnenji *laetus*, tedaj isto kar *radъ*. Zato on ne išče v Světovitu pridevnika svētъ (sanctus), nego primerja svētъ z gotskim pridevnikom, ki znači »krepek, močan«, Světovitъ mu je tedaj »fortis laetusque«. Toda najvažneje je pri tem, da mu ni Světovitъ nič drugega, kakor človeški onomastiki izposojeno in bogu pridejano ime brez kake posebne mitologične podlage. Na ta način tolmači nekaj takih imen. — Za tem je še spis: V. Oblak: *Ein Beitrag zum slavischen Imperativ* (143 do 151), kjer sem nekoliko obširneje, nego mi je bilo to možno v »Ljubljanskem Zvonu«, izrekel mnenje, da niso velevniki kakor *bijate, koljate* optativi — kakor so to nedvojbeno *bijte* etc., — nego, da so to ostanki starega konjunktiva (prim. »Ljublj. Zvon« VII, 121).

Tudi v ocenah se nekolikokrat omenja kraljedvorski rokopis. Tako n. pr. piše prof. Jagić: »Auch die Fehler, die Hanka bei der Herausgabe der Starobylá Skládanie machte, können uns als erwünschter Wegweiser dienen, um so manches in der Königinhofer Handschrift zu verstehen, wo wir dieselben wiederfinden,« in dalje: »Hanka machte die Bemerkung, dass in den alten Texten, aus denen er Altböhmisch studirte, sehr häufig *y* für *ie* vorkommt; er corrigirte also in seinen Ausgaben *ie* . . . Nun hat ihn aber diese Beobachtung zu dem falschen Schluss gebracht, dass auch sonst an vielen Stellen *ie* älter sein würde, als *i*; darum änderte er ohne Bedenken die handschriftliche Ueberlieferung (v svojem izdanji Starob. Sklád.), z. B. in alten Handschriften steht *ruczyeh*, Hanka schrieb und druckte in seiner Ausgabe *ručiech*, und wer erinnert sich nicht dabei der Stelle aus der Königinhofer Handschrift »na *ruciech* . . . *koniech*.« Na drugem mestu čitamo zopet naslednje besede Jagićeve: »In der neuesten Zeit hat man zwar nicht Dobrovský, wohl aber Šafařík zum Schutze der K. H. und L. G. ins Treffen geführt. Er, der ja selbst Počátkové staročeské mluvnice (im Jahre 1845) geschrieben, sollte in der Grammatik des Altböhmischen so wenig bewandert gewesen sein, dass er die richtigen von den unrichtigen Sprachformen nicht hätte unterscheiden können. Dass sei ja unmöglich, ja undenkbar! . . . Wer aber seinen (t. j. Šafaříka) auf Grund eigener intensiver Forschungen zu Wege gebrachten Meinungswechsel betreffs der Glagolica in Betracht nimmt, wird keine unwahrscheinliche Behauptung aufstellen, wenn er sagt, dass Šafařík ohne Zweifel auch betreffs der altböhmischen Sprache und einiger der altböhmischen Literatur imputirten Denkmäler zu anderen Resultaten würde gebracht und furchtlos sich selbst corrigirt haben.«

O W i e d e m a n n o v i knjigi: *Beiträge zur altbulgarischen Conjugation* se je tudi Jagić pohvalno izrekel; njegova ocena se v marsičem strinja z

mojim poročilom v letošnjem »Zvonu«, zv. 5. Vondrákovih nazorov in sklepov gledé I-epentet. tudi Jagić ne odobrava (cf. »Zvon« VII, 251—253.) Tudi o Leskienovem »Handbuchu« je Brückner, kateri to knjigo kratko ocenjuje, istega mnenja, kakor jaz (cf. »Zvon«, VII, 2. zv.) Omeniti še hočem, da se tudi Jagić ne strinja s tolmačenjem Osthoffa o stsl. velevnikih viždb etc. (cf. »Zvon« VII, 121). Lepo je po mojem mnenji opozoril na drugem mestu (str. 174) Jagić, da odnošaj med optativom (velevnikom) *viždb* etc. in navadnim optativom n. pr. *nesi* na jedni strani, na odnošaj med singul. in plur. na drugi strani ter nam tako pojasnil o mesto pričakovanega *i* pri optativu *mi-glagolov*.

Jako zanimivo je to, kar je prof. Jagić na str. 179 samo mimogredé v oceni Vondrákovega spisa omenil o domovini starega cerkovnoslovanskega jezika, v katerem sta slovanska apostola podala Slovanom cerkvene knjige. Skoraj vsak olikanec med nami pozna Miklosichevo panonsko hipotezo in Schleicherjevo bulgarsko, toda nekoliko manje je znano, da se je v zadnjem času počelo poudarjati, da cerkveni jezik ni bila niti panonska slovenščina niti bulgarščina, nego macedonsko narečje,¹⁾ katero se v mnogem razlikuje od prave bulgarščine. Ne samo, da je v tem narečju o zastopnik stsl. nosnika a (kakor pri nas), nego ohranil se je v nekaterih krajih celo rinezem. Samo škoda, da so učenemu svetu še vedno etnografija in narečja Macedonije prava terra incognita. Glavnega zastopnika te nove hipoteze, mislim, da smem imenovati Jagića, in ker ne pride njegov zbornik vsakemu v roke, kdor bi o tem rad pozvedel kaj več — kar se ne more dosti obžalovati — citujem tukaj njegove besede: »dagegen zugegeben, wozu ich gern bereit bin, dass die »pannonischen« Slovenen das I-epentheticum sehr streng eingehalten hatten, so kann ich noch immer nicht einsehen, wie man daraus beweisen könnte, dass die altslovenische Sprache gerade bei ihnen als lebende Sprache im Umgange war? Ich kann mir ja ganz gut vorstellen, dass die ersten Versuche der literarischen Verwendung des Altslovenischen auf Grund der Sprache der macedonischen Slovenen, die uns nichts berechtigt, mit den eigentlichen Bulgaren zu identificiren, stattgefunden hätten und wenn diese dem I-epenth. abgeneigt waren (was noch nicht erwiesen ist), die Bevorzugung desselben erst in der eigentlichen »Provincia linguae palaeoslovenicae« um sich gegriffen hätte. Also nur daran ist festzuhalten, dass die eigentliche Pflanzstätte des Altslovenischen Pannonien war — von hier aus verbreitete sich das Altslovenische als liturgische Sprache in alle übrigen Länder der Süd- und Ostslaven — in diesem Sinne sind wir berechtigt, diejenigen Denkmäler,

¹⁾ Podobno mnenje je sicer že pred mnogimi leti izrekel Vostokovs, toda brez pravih razlogov, čemur se v onem času ne smemo čuditi.

welche das Altslovenische in möglichst treuer Form bewahrt haben, als pannonische zu bezeichnen — allein ob uns in einem Zographos-Evangelium, Glagolita Clozianus u. s. w. wirklich der lebende Volksdialect der pannonischen Slovenen vorliegt — das ist eine Frage, deren Verneinung noch immer nicht zu den „mythischen Specialitäten der Slavistik“ gezählt werden darf.“

Dr. K o s o v o knjigo *Spomenica* tisočletnice Metodove smrti omenja Jagić pohvalno, ker je mirno in trezno pisana brez vsake bujae fantazije, katera se dostikrat, ne ravno na korist znanosti, širi in šopiri po enakih spisih. Graja pa pisatelja, ker mu ni znana najnovejša literatura o Cirilu in Metodu, posebno pa ne ruska. — Toda temu ni toliko kriv pisatelj, nego druge razmere — na konci pa dostavlja: „Trotz mancher Versehen und Mängeln wird das Buch, wenn es, wie nicht zu zweifeln ist, fleissige Leser findet, hübsche Kenntnisse unter denselben verbreiten.“ K tem besedam svojega spoštovanega učitelja nimam nič drugega dostaviti, kakor željo, da bi se uresničile, da bi potem vendar vsak omikanec med nami saj jeden kos domače zgodovine in naše preteklosti nekoliko poznal, četudi ne v tej meri, kakor poznamo tujo zgodovino.

Omeniti še hočem, da je tudi Brückner v istem času ko jaz izrekel mnenje, da se je *ach* v loc. pl. 7/o-deb. razprostrl od neutr. debel, kjer se je najpoprej pojavil, in da trdi tudi Jagić, da je naš *dobriga* in češki *dobrijho* nastal po vplivu nomin. — Med drobnostmi objavlja dr. Štrekelj pod naslovom *Zur Alexiuslegende* dve slovenski narodni pesmi (347—349); na str. 354, 355 pa govorim jaz kratko ob imperfektu glagolov I 4 (*Das altslovenische Imperfect — pčcaahv*).

Na str 248—265 nahajamo iz peresa prof Jagića in Brücknerja dve obširni oceni razprave Leciejewskega o poljskih nosnih samoglasnikih, o kateri sem tudi jaz kratko poročal (cf. »Zvon« VII, 176). Oba recenzenta se ne strinjata z nazori Leciejewskega, oba odločno grajata, da je pisatelj preveč zaupal in verjel netočni grafiki, oba sta skoraj nasprotnega mnenja. Pa kakor mora človek čitajoč Leciejewskega razpravo začujeno se vprašati, kako je prišel poljski jezik do tega, da je oba slovanska nosnika *ę* in *ą* — da imamo v prvotni slovenščini dva nosna samoglasnika, tega ne zahteva odločno samó primerjajoče jezikoslovje, tega ne kaže slovanščini najbolj sorodno litavščina, to razvidamo tudi iz slovnice slovanskih jezikov, posebno ónih, kateri so svoj vokalizem še bolj neizpremenjen ohranili (ker ne poznajo preglasa) — zllil v jeden nosni samoglasnik, v *ą* (= an, kratek in dolg, mehak in trd), tako smo tudi jako radovedni pozvedeti, kako hoče prof. Brückner ravno nasprotno skrajnost dokazati, to namreč, da je iz slovanskih *ę* in *ą* v poljščini postal jedenkrat samó jeden (kratek ali dolgi) *ę*. Ko sem pisal poročilo ob omenjeni knjigi, zavedla me je — to moram tukaj

kar naravnost povedati — ruščina in nekoliko tudi češčina na krivo pot. V obeh jezikih je, če tudi ne vedno, a (ja) refleks **A**; ker se v tem strinja deloma tudi sorbščina, vrine se človeku lahko kriva misel, da je $a = \mathbf{A}$ nekaj starega, prvotnega. Da je to krivo, da je v češčini $a = \mathbf{A}$ šele nekaj sekundarnega in da se je razvilo radi preglasa iz starejšega *ie* (*ě*), je Jagić (Archiv X, 256 in 257) prepričevalno utemeljil nasproti Gebauerju (Hláskosloví 62—66). Toliko se mi dozdeva gotovega, da so, ne oziraje se na rinezem, oni slovanski jeziki bolje ohranili prvotni refleks slovan. *ę* in *ą*, kateri niso v vokalizmu mehkości dalje razvili, kateri n. pr. niso pri refleksu slovan. *ę* — za katerega zmatram po izgubi rinezma mehak *e* — razvili *j*; to so južni jeziki. Mi vidimo, da so ti jeziki radi tega (ker niso mehkości dalje razvijali, nego jo nasprotno celo zgubili) bolje neizpremenjeno ohranili slovan. *e* in *ě* (če se je tudi mehčnost zgubila) kakor n. pr. češčina, sorbščina in poljščina. Zato najbrž ne bode krivo, če tudi pri *ę* se držimo nekoliko jugoslovanskih narečij in jim dajemo neko prednost v ohranjenji prvotnega refleksa.

Že pred mnogimi leti se je opozorilo na to, da je neki odnašaj med poljskima nosnima samoglasnikoma (*ę* in *ą*) in $a : \acute{a}$, $o : \acute{o}$, $e : \acute{e}$. To je že Kryński, in ne prvi, odločno izrekel (Varšavsk. universit. izvēst. 1870, 386), tega mnenja je tudi naš slavni Miklosich (Ueber die langen Vocale 7). Meni se dozdeva popolnoma verjetna proporcija $d\acute{a}b : d\acute{e}bu = b\acute{o}g : boga$. Jaz namreč mislim, da je tudi poljščina imela prvotno, kakor vsi slovanski jeziki, dva nosnika *ę* in *ą* (= *on*), kar že slovanska slovnica odločno zahteva. Ko so pa v poljščini nastopili óni procesi, zaradi katerih so se počeli iz kratkih samoglasnikov razvijati dolgi, katere pozneje nadomeščujejo tako imenovani pochylovi, godilo se je isto tudi z nosnimi samoglasniki. V „lahkih“ zlogih je ostal slovanski *ę* neizpremenjen — seveda je vedno mehak bil ta glas — v „težkih“ zlogih se je pa razvil iz slovanskega *ę* poljski *ą* (*on*) in sicer mehak *ą* (*ia*) na isti način, kakor je iz *o* postal *ó*, *ó*, iz *e* — *é*, iz *a* — *á*. Proces „mešanja“ počel se je tedaj, na kar je že zdavna Jagić opozoril (Archiv V, 170), pri slovanskem *ę* (= *ię* in *ia*). V jeziku se je tedaj nekako „pravilo“, rekel bi čut, razvilo, da je *ę* „lahki“ nosni samoglasnik, *ą* pa „težki“, in razumevno je, da se je, kadar je jezik do tega prišel, moral temu „pravilu“ udati tudi slovanski *ą* (*on*). V težkih zlogih je ostal neizpremenjen — toda razločeval se je od poljskega *ia* = slovanskemu *ę* po tem, da je prvi vedno „mehak“ (*jotiran*), zadnji pa vedno „trdi“ — v „slabih“ (kratkih) zlogih je pa za slovanski *ą* nastopil *ę* in sicer trdi *ę*. Ta nazor ni nov, izrekel ga je že Boudouin de Courtenay v Beitráge zur vergl. Sprachforsch. VIII, 205, samó misli poljski učenjak, da je iz *ę* nastal *ą* (*on*) na isti način kakor iz *e* — *o*, tedaj misli, da je tudi tukaj preglas. V tem se ne morem

strinjati s temeljitim poznavalcem poljščine; če bi res v poljščini bil odnošaj $\epsilon : \text{ą}$ isti, kakor $\text{ie} : \text{io}$, če bi res bil to preglas, tako bi smeli vendar samó pred trdimi zlogi pričakovati ia za slovanski ϵ in odnošaj med ϵ in ą bi moral biti odvisen od ravno tistih pogojev, kakor preglas ie v io ali ě v ia . To pa ni. Imamo pięc (pętb) in piąc (pęti), pri obeh je jeden in isti sledeči soglasnik in vendar refleks slovanskega ϵ ni enak; zadnjega (piąc) bi pri preglasu nikakor ne pričakovali. Če bi res bili tukaj isti vzroki in pogoji merodajni kakor pri preglasu, ne mogel bi se ϵ nikakor razložiti v primerih gęsty , pęto , język , błędny , częsty etc., povsodi bi moral biti ą ; nasprotno bi zopet pričakovali v naslednjih primerih ϵ : ciać , ciağać , kląc , sążen , grążyć , maćic , mąż , pająk etc. etc.

Toda kako more ą in ϵ nastati radi istega vzroka, iz katerega je prešlo e v \acute{e} , a v \acute{a} , o v \acute{o} ? Kako se more — vprašal je že pred desetimi leti Baudouin de Courtenay (Beiträge VIII, 204) ϵ zožiti v ą , in tudi pri Leciejewskem čitamo takoj na drugi strani »Wie soll aber, wird man mit Recht fragen, ą (on) eine Neigung des Vocals ϵ sein?«. Če si moramo ta pojav povoljno razložiti, potem bode razmerje med nomin. dąb in gen. dębu jasno. Pričakovalo bi se na prvi hip, da se je ϵ zožil v $\acute{\epsilon}$ (đ), kakor se je e v \acute{e} . Toda če pomislimo, da se jezik giblje pri takih pojavih vedno v starih že poprej mu določenih mejah, da ne stvarja v tako pozni dōbi novih glasov, nego da se zadovoljuje z že obstoječimi, katere porabi v svojo svrho, tako bode nam jasno, da poljščina ni imela drugega pota izraziti to zoženje, katero se je pojavilo gotovo samó v »težkih« zlogih, kakor da je, držé se poljskih samoglasnikov, pretvorila ϵ v ą , kateri je tudi za jedno stopnjo težji od prvega. Da, če bi se bil ta proces, kateri je v ozki zvezi s kvantiteto, vršil še v ónem času, ko še ni bilo ϵ , ko je bila še samó glasovna skupina $e + n$, gotovo bi potem rezultat bil čisto drugi, potem bi res smeli pričakovati iz $e + n$ glas $\acute{e} + n$, $i + n$. Ko je pa bil poljski vokalizem že zdavna urejen in dovršen, ni mogel jezik ustvariti čisto novega samoglasnika, nego si je v tej »zadregi« tako pomagal, da je nadomestil ϵ z ia . Pa še na jeden ugovor ne smemo pozabiti. Reklo bi se lahko, da se je ϵ spremenil mnogo poprej v ą , nego nahajamo \acute{a} , \acute{e} , \acute{o} in tedaj tudi ni pri $\epsilon : \text{ą}$ misliti na isti pojav, kateri je pri $a : \acute{a}$, ker tega v istem času še ni bilo. Od kod pa vemo, da je prehod ϵ v ia (nadomeščenje slovan. ą z ϵ je gotovo zadnja faza v tem zamotanem procesu) starejši od omenjenega pojava? posebno če pomislimo, da se so samoglasniki »pochyl.« razvili iz dolgih samoglasnikov, katere pa nahajamo že v najstarejši poljski dōbi, iz katere imamo sploh kake spomenike. J. Loś je celó v svoji razpravi O samogłoskach dług. w jeziku polsk. przed wickiem XVI (v Prac. filologicz. II,

142) izrekel misel, da se so samoglas. pochyl. (t. j. á, é, ó) pojavili že koncem XII. ali v početku XIII. stol.

Najjasneje pa nam priča češčina, da je prehod *ę* v *ą* (*ia*) in narobe pojav kvantitetni. Že Miklosich je natančneje opozoril v svoji razpravi *Über die lang. Voc. na to*, in čudim se, da se na tej podlagi ni dalje preiskavalo. Res je sicer, da se v tem oziru kar se tiče kvantitete s češčino in poljščino ne strinja srbsščina, toda to samó dokazuje, da je to nekaj specijelno češko-poljskega, in tem bolj moramo potem uvaževati češčino; v nekaterih slučajih je pa kratkost v srbohrv. sekundarna. Mi vidimo, da ima poljščina povsod tam „lahki“ nosni samoglasnik (*ę* ali *ie*), to je odvisno od tega, jeli odgovarja stsl. *ę* ali *ą*), kjer je v češčini samoglasnik kratek, nasprotno je pa v poljščini *ia* tudi za slovan. *ę* tam, kjer je v češč. dolg zlog, n. pr. *częsty* — *častý*, *miesity* — *masitý*, *mięso* — *maso*, *przędzenie* — *předení*, *pieśc* — *pěst*, *pięta* — *pata*, *pięcero* — *patero*, *pięc* — *pět* toda *piąty* — *pátý*, *pamiętać* — *pamatovati*, *dziewięć* — *děveť*, toda *dziewiąty* — *devátý*, *dziesięć* — *deset*, toda *dziesiąty* — *desátý*, *święcić* — *světiti*, *święty* — *svatý*, *trzęsię* — *třesu*, toda v češč. dolžina *třísti* in zato polj. *trząśc* etc. V teh primerih je ostal slovan. *ę* v poljščini *ie*, ker je tudi v češčini refleks slovan. nosnega samoglasnika kratek. Nasprotno se je pa **A** izpremenil v *ia* tam, kjer ima češčina dolžino: *po-czątek* — *začátek*, *prząśc* — *přísti* (*přásti*), *piątek* — *pátek*, *rząd* — *řád*, *miesiąc* — *měsíc*, *ciągnąc* — *táhnouti*, *wiązać* — *vázati* etc. Slovan. *ą* je v poljščini *ą*, kjer je v češčini dolg samoglasnik n. pr. *blądzić* — *blouditi*, *grząć* — *hrouziti*, *gąsienica* — *housenica*, *kądział* — *koudel*, *kąpać* — *koupati*, *kąt* — *kout*, *mąka* — *mouka*, toda v češčini kratek samoglasnik in v poljščini *ę*: *męka* — *muka*; *mącić* — *moutiti*, toda *mętny* — *mutný*, *mącenie* — *mucenie*, toda *męczennik* je v češčini *mučenie*, *męczyć* ker v češč. *mučiti*, *mądrośc* — *moudrošť*, toda *mędrzec*, ker *muďrec* etc. Isto zapazimo pred nekaterimi sufiksi. Če je v infin. m. slovan. **A** v poljščini *ą* (n. pr. *piąc* = stsl. *pęti*) ni to radi tega, ker je beseda skrajšana, nego vzrok je drugi, kakor nam češčina kaže, kjer je tudi dolgi samoglasnik, dasi beseda ni skrajšana: *píti*. Tudi v primerih *pięc* — *piąty*, *dziewięć* — *dziewiąty* se strinja poljščina popolnoma s češčino, samó da je pri zadnji še neki plus, namreč preglas. Mi moramo pri teh čeških oblikah tedaj abstrahirati preglas, radi katerega imamo *á* (ker je naslednji zlog trd). Če bi v češčini ne bilo preglasa, imeli bi gotovo *pítý*, *devítý* (*pietý*) etc. in to so bile tudi starejše oblike, katere se popolnoma ujemajo s poljščino. Zakaj tedaj v poljšč. odgovarja stsl. *pęty* oblika *pięc*, stsl. *pęti* pa *piąc*, kaže nam jasno češčina, v prvem slučajih je v češčini kratek samoglasnik (*pět*), v drugem pa dolgi (*píti*).

To strinjanje češčine s poljščino gotovo ni slučajno. Ker vidimo, da ima mnogokrat poljščina tudi tam á, é, ó, kjer so ti samoglasniki v češčini dolgi, smemo sklepati, da je tudi pri prehodu *ę* v *ą* in narobe isti pojav in isti odnošaj kakor pri *a*:*á*. Meni se dozdeva popolnoma verjetno, da je že staropoljščina pri nosnih samoglasnikih razločevala kvantiteto, toda da bi bila imela samó jeden nosni samoglasnik, kateri se je razločeval po kvantiteti, tega ne morem verjeti, če se ne dokaže, kako je iz dveh nosnih samoglasnikov postal jeden nosnik *ą* (= *an*).

Kaj pa z *an* v staropoljskih spomenkih, ni to dokaz, da je res nekdaž poljščina imela samó *ą* (= *an*)? Po Jagičevem mnenji (Archiv X, 256) je *ą* (= *an*) srednja stopnja med *ą* — *ę*; pri tem se pa ne sme pozabiti, da v staropoljščini v mnogih primerih znači *a* glas *á*, t. j. glas, ki stoji zelo blizu *o* tako, da je v mnogih slučajih *an* čitati *on*, kar je sedanjí *ą*.

V. Oblak.

IV.

Die Evangelisch-Reformirte Kirche Cristo Salvatore (vormals S. Silvestro). Beitrag zur Geschichte des Evangeliums in Triest von A. Venetianer. Triest und Leipzig. Verlag von Julius Dase 1887. Stranij 115, cena gld. 1.80.

(Konec.) ¹⁾

Rimska cesarja Valerijan in Galijén sta zelo proganjala in silila kristijane, naj časté poganske malike. Živela je ondaj v Trsti odlična krščanska vdova imenom Epifanija sê svojima pobožnima hčerkama, štirinajstletno Evfemijo in dvanajstletno Teklo. Ker se Evfemija ni hotela udati necemu imovitemu krivovercu Aleksandru, želel je ta maščevati se in jo pogubiti. Ž njegovim povodom je zahtevala rimsko oblastvo, naj se obe devici sê šibanjem, z raztezanjem in raznim mučenjem primorati, da žrtvujei Jupitru; a sestri ste vztrajali, zategadelj ukaže poveljnik Kvestilij dné 13. novembra 256. l. odseči jima glavi. Odvažna mati je lovila z ruto mučeniško krv, mazilila in pokopala trupli poleg družih mučenikov. Kder je denes cerkev Krista Spasitelja (bivša sv. Silvestra), baje se da je bilo prebivališče teh dveh mučenic; vsaj tako nam javlja vzdana mramorna plošča: „Tergestum SS. Euphemiae. Et. Theclae Nobil. Virg. Et. P. M. Tergestin. Domicilium.

¹⁾ V zadnjem zvezku popravi te tiskovne pomote: Na 694. str. v 8. vrsti od zdolaj čitaj *Evange/fisch* (nam. *Evange/fisch*); na 696. str. v 10. vrsti od zgoraj čitaj v *Trstí* (nam. v *Trstu*).

Primum. Templum. Et. Cathedrale. Immaculatae. Virg. Oratorium. Restauratum. M.DC.LXXII, katero so po vsej priliki dali napraviti jezuitje, ki so bili tedaj lastniki te cerkve.

Bez dvojbe so se po tem dogodjaji še kristjani tesneje združili, zbirali se, vkupno molili in opravljali službo božjo v tej hiši, da je postala s časom nekakšno krščansko bogomolje.

Različna so mnenja o prvotnem imeni te cerkve: ni izvestno, se je-li zvala sv. Silvestra, morebiti po rimskem vladiki Silvestri, ali kakor misle nekateri zgodopisni šušmarji, katerim ni dati vere, imenovala bi se bila cerkev ‚sv. Marije‘ (Santa Maria Maggiore) in spet tretji trde, da se je klicala samo ‚deviška hiša‘. Da je cerkev sv. Silvestra stala v 13. stoletji, dokazujejo nam ohranjene listine. Verojetno je, da je od l. 1330.—1337. in čisto prej in pozneje nadomestovala stolno cerkev sv. Justa, ko so to prezidavali in povečavali. V prošlih vekih je bila v velikih čislih sosebno tržaškej odličnej gospôdi, ki je imevala v njej celô svoja grobišča. Mogoče da je bila uže izprva stolna cerkev, kajti sv. Justa je bila stoprav po 380. l. krščanska; poprej je stal tu kapitolinski hram.

Od l. 1540. do 1597. ali morebiti celô do 1616. l. se je vsako leto v adventi in v posti propovedalo v sv. Silvestra cerkvi in zdi se, da je bila izgubila poprejšnjo svojo veljavo, ko so propovedi prestale. Pozneje so prevzeli cerkev v Trst došli jezuitje, zaradi česar so tekle pravde mej kapitljem, tržaško občino, vlado in jezuviti. Ko so si ti sezidali svojo prostorno cerker baš nasproti, oddali so sv. Silvestra cerkev 1672. l. bratovščini čistega spočetja, katerej je ostala do dné 31. sušca 1698. l.

Predno govorimo o poslednjem in za nas najvažnejšem četrtem poglavji, upotiti moramo strpljivega čitatelja na ‚črtico o Primoži Trubarji‘, natisneno v ‚Ljublj. Zvonik‘ 1884. str. 41—45., ob katero se opira tudi naša knjiga.

Strasten protestantski privrženik ne more z mirno dušo in s hladno krvjó razpravljati o početnem razvijanju nove vere v šestnajstem stoletji; zato potrebuje tudi Venetianer več stranij zelo nedostojnim, ostre graje vrednim izrazom in nezasluzenim ukorom proti katolskemu svečenstvu.

Izvor vsemu duševnemu življenju tržaškemu je bilo v minolih vekih Vlaško; tu so se naobraževali na vélicih učiliščih odlični trž. mladeniči; Benetke so jim bile vrhu vseh neprestanih preprirov najbližje odgojišče. Z italijanskimi mesti je bil Trst v rodi in tesno zvezan; ž njimi je delil žalost in radost. Iz Italije se je ugnelo reformacijsko gibanje, a baš od tod so nikle tudi bolestne kalí novej veri; jedva se prikaže, vidi uže pred seboj propad, v kateri se mora prekucnoti, kajti mej nižje slojeve je bila prodrla prepozno. Malone samo učenjaki in premožni odličnjaki so se brigali za

prosveto, napredek in novosti; preprost narod je ril in brèl po temi. Imovitejše obitelji, nekateri duhovni, celó kanoniki in eden vladika so se bili oklenoli luterstva in tudi po nekaterih samostanih je bilo uže začelo vreti. Kratkovidni Kandler je pisal o tem gibanji vlaškemu zgodopiscu Cantúvu: »Tutto questo baccano doveva produrre l'alzamento della lingua slava« (ves ta hrup bi bil moral razširiti in povišati slovanščino), o čemer pa vsaj v Trsti ni govora. Uže okolo 1520. l. je bilo tu mnogo novovernikov vzlasti mej plemenitimi meščani, ki so pridno brali Lutrove spise. Akotudi ne bi bil Trst z Nemško v tesnej trgovskeje zvezi, ki je zelo pospeševala in olajševala ob enem i književanje, vender ne bi bile ostale luterske knjige popolno nepoznane trž. prebivalcem, — saj so bile blizu Benetke, katere so bile prometno središče in kder so se neutrudno tiskala nova izdanja. Dovolj razlogov je zatorej bilo, ako je dné 16. avgusta 1523. l. mestni podnačelnik Dr. Lallo z mestne palače objavil nadvojvode Ferdinanda ital. edikt z dné 14. junija istega leta:

»Per parte et special commissione del Sp. Messer Sigismondo Lallo Doctor in Utroque, Vice Capitaneo de la Cita de Trieste, et Spet. S. Judici, et in executione de li generali mandati e lettere del Serenissimo, inclito S. S. Ferdinando per lo Dio grazia P. et Infante de le Spagne, Archiduca d' Austria, Duca di Borgogna etc. Signor nostro Clementissimo comandemo, che atteso li edicti et generali mandati facti sì per el Santissimo padre de felice recordatione Papa Leone decimo, che per la Cesarea et Catholica Maestà etc. sel se ritrovasse qualche libro facto per frate Martino Luter del Ordine de S. Augustino, o de qualche suo discipulo o sequace, debia tal libri et sue scripture già date fora o che se desseno in futuro de che sorte et condition voglia esser che in termine de 3 zorni li debia a haver presentadi al Regimento de questa Cita a zio se possa exequir quello che comanda et vole la Serenità del prefato Serenissimo P. Archiduca d' Austria etc. per che sono maledeti et reprobati: Comandando a chadauna persona de che condition la se sia che sapiesse o cognoscesse de tali libri o scripture, che subito et incontinenti li voglia notificare al prefato Regimento de Trieste et questo soto pena de la disgrazia et gravissimo castigo del prefato Serenissimo P. Signor nostro. — 1523. Indictione X, die vero Dominico 14. Junii etc. 1) Ta prepoved je malo koristila, kajti Ferdinand je bil prisiljen strože postopati s tržaškimi stanovniki. Dve leti pozneje t. j. 1525. l. je ukazal, da se ne smejo v bodoče nastavljati več učitelji bez škofovega dovoljenja in prodajati zabranjene knjige, temveč izročiti se jih mora oblastvu; niti pogovarjati bi se ne bilo smelo o Luterji. Tudi ta ostrôta je imela malo uspeha; luterstvo je tlelo dalje in dné 19. aprila 1528. l. je pod-

1) Codice Diplomatico Istriano V.

načelnik Peter Bachino čital zbranemu mestnemu svétu cesarja Karla V. pismo, ki najstrožje veleva izruti in iztrebiti nova krščanska načela, katerim je bilo udanih premnogo meščanov iz vseh staležev.

Vladiki Petru Bonomu, jako vplivnej osobi, kanclerju in tajnemu svétniku cesarskemu, služil je uže 1526. l. Primož Trubar, o katerem se piše, da se je porodil 1508. l. (nekateri so ustanovili celó dan); pisec pričujoče ocene pa ni še o tem natanko osvedočen, kajti vse nekam kaže, da mož je moral biti starejši. Bil je škofov miljenec; sam hvali vladiko kakor najboljšega svojega podpornika in dobrotnika, ki ga je upotil k vsemu dobremu, obavil mu 1527. l. duhovsko prebendo v Loki pri Ratečah in tudi sam ga posvetil. Kmalu potem je Trubar začel propovedati evangeljski in bil kakor govornik tako na glasi, da so ga poklicali v Ljubljano. Pisatelj trdi, da se je bil Trubar vnel uže v Trsti za novo vero in da jej Bonomo ni bil prenasproten. Ta neopravičeni sum leti nánj zaradi pretesne zveze s Trubarjem, dalje ker je bil kesneje neki Bonomo prognan iz Trsta in ker se je ljubljanska obitelj Bonomo, ki je bila v rodi s tržaško, potezala za luterski nauk. Preveliko se mi zdi tudi očitanje na 82. in 83. str.: „so viel ist sicher, dass Einer in der Stadt war, der seine evangelische Gesinnung unverhüllt bekannte und durch seine Thaten bezeugte und Jedem zur Nachahmung empfahl, und dieser Eine war der Bischof Bonomo; und ihm am nächsten stand Truber, der Presbyter Primus, der jeden Fortschritt mit Jubel begrüßte und förderte.“

Počasi brez hrupa se je širilo luterstvo po Trsti, kajti v preprost narod ni mogla na mah prodreti mlada misel; „auch musste man den Zustand des niederen Volkes berücksichtigen, welches zum Theil der damals geistig sehr tief stehenden windischen Race angehörte und schrecklich abergläubisch war“, pravi Venetianer. Dr. Melh. Cerroni in Peter Giuliani sta bila novemu nauku poglavitna pospešnika, ki sta izvestno pregovorila vladiko Bonoma, da je poklical v adventi 1541. l. iz Italije v Trst slovečega govornika propovedat ljudstvu o spasonosnih resnicah. Ta propovednik je bil redovnik „Giulio“ iz Milana, sin Stefana della Rovere. Zaradi njegove zgovornosti so ga povsod radi poslušali: v Tortoni, Monci, Bolonji in drugod, a obdolžili so ga bili razkolništva in obtožba je morala biti zelo znatna in njegovo opravljanje ne prelehko, kajti dve leti so stvar preiskavali; mej tem časom seveda ni smel javno govoriti. Na ukaz papeža Pavla III. je bil Julij vender v juniji 1540. l. tožbe oproščen in bilo mu je zopet dovoljeno propovedati, samo vzdržavati bi se bil moral v bodoče enacih preteravanj. Tega moža se je Cerroni trudil dobiti v Trst. Iz početka se je Julij bal priti, dokler ni prejel septembra meseca 1540. l. Bonomovega pisma, s katerim ga poziva, naj pride, „perchè troverete cum verità tutto quello che vi harà

promesso et predicto maestro secundo“ (t. j. Celio, Julijev prijatelj). Na to prijazno vabilo je prišel in dobil stanovanje v frančiškanskem samostani (kder je denes cerkev starega sv. Antona). Prijatelja bi mu težko bila svetovala to, da nista bila prepričana, da se redovniki ne bodo temu protivili; tem menj se je bilo tega bati, ker je v njih cerkvi propovedal Primož Trubar, katerega je bil vladika postavil „zum Predigen in windischer Sprache.“ Izvestno in z listinami je podprto, da je Trubar 1540. in 1541. l. prebival v Trsti in sam Julij pravi, da ga je tukaj spoznal 1540. l. in vé, da je „familiar del veschovo“ in da „ha la lingua schiavona.“ Trubarja omenja tudi Cerronijevo pismo, iz katerega se daje razbrati, da je tedaj stalno živel tu; zatorej naj si umiri svést g. A. Fékonja, ki navaja v „Ljublj. Zvon“ 1884. na 90. strani ono uže poprej znano Trubarjevo „curriculum vitae“ in ki se nekako čudi, da pišem: v Logi(?), in ne: v Loki. ¹⁾ Moj vprašaj v oklepih pomenja, da sem sumil, ni-li Trubar bil razven imenovanih krajev vsaj po imeni še kde drugde bliže Trsta n. pr. tudi v kakšnem Logi (Logu); saj g. F. vender sam pripoznava, da je „curriculum“ nekoliko zmeden ter ne povse jasen in da ima Trubarjevo življenje temnih strani. Bog vé, kaj nam bodočnost še prinese na beli dan!

Po škofovej želji je propovedal Julij v adventi o verskih členih, desetih zapovedih božjih in o molitvi gospodnji. Kako je propovedal, izvaja se lahko iz učinkov, ki so jih vzbudili njegovi govori, v katerih je šibal celó vladičino ravnanje. Splošno gibanje je nastalo in napósled so ga nasprotniki izgnali, čeravno so njega prijatelji izkušali utešiti in udržati ga.

Iz Jennerjevih zapiskov vemo, da je dné 12. sečna 1541. l. propovedal v cerkvi sv. Silvestra glasovit govornik, zaradi katerega so bili prinesli propovednico iz sv. Justa cerkve in dovéli gred in desek za ograjo ogromnemu narodu, ki je vrvil od vseh stranij poslušat znamenitega moža, čegar ime nam ni ohranjeno. Pisatelj trdi, da ta ni bil Trubar, dasi je bil več i vlaškem jeziku. Znano je, da se je v cerkvi sv. Silvestra propovedalo v adventi in v postí, in ker tu ni bilo propovednice, prinašali so iz stolne cerkve sv. Justa leseno leco. A dné 12. februvarja ni bil ni advent ni post. Zgodovina pravi, da vladika ni bil zadovoljen z govornikom, da ga tudi ni on poklical, temveč nasprotniki in da je bilo nastalo veliko razburjenje po mesti zaradi njega.

V 7. dan aprila 1541. l. vabi Cerroni zopet Julija v Trst z obširnim pismom, v katerem mu razlaga trž. verske razmere in pravi med ostalim: „Questa mattina che siamo alli sette presbiter, pri m us mi ha detto che . . .“, (nadaljevanje nema nikakeršne važnosti za nas). Iz tega lista spoznavamo, da se je število evang. vernikov še vedno množilo. Julij se ni več vrnil;

¹⁾ Prim. „Ljublj. Zvon“ 1884. str. 43.

iz Trsta je bil šel v Benetke, kder je imel v cerkvi sv. Kasijana 22 postnih propovedij, s katerimi je bil zelo razpalil narod. Sumnja je letela nanj, da slepí ljudstvo; preiskali so mu dom in našli mnogo sumljivih knjig in listov, med njimi tudi pet pisem iz Trsta: dve Cerronijevi in tri od necega visocega cerkvenega dostojanstvenika. Julij je zagovarjal nedolžnost trž. pisem in se branil, da je dober kristijan in ne rázkolnik, — a brez uspeha, kajti dné 29. avgusta je bil odveden k sv. Ivanu v Bragoro v ječo, kder je bil opasno zbolel. Zaman so bile njegove in zdravnikove prošnje, naj ga pošljejo v drug kraj. Obsojen je bil na jedno leto zapora, prognan za nadaljna štiri leta iz Benetek in Trsta in zabranjeno mu je bilo za vselej propovedanje in izpovedavanje.

O vzámnih ali velikonočnih praznikih nastopnega leta ga je ljudstvo željno pričakovalo v Trsti, a veselje se promeni v žalost, kadar zvé njegovo usodo. Po dostalej kazni hotel je Julij opravičiti svoje postopanje: izdajal je v ta namen knjižice in duhovita pisma, a boječ se javne sodbe, samo pod izmišljenima imenoma: Girolamo Savonese, ali: Di Gratia Dio di Monte Santo, kakor je bila tedaj navada. Tudi naš Trubar se je imenoval na naslovnih listih prvih dveh svojih knjig 1550. l. „Philopatridum Illiricum“ ter „aniga Peryatila vseh Slouencur“.

Čeravno niso imeli luteri v Trsti pravih voditeljev, širila se je vendar nóva vera in javni postni govori so se nadaljevali v cerkvi sv. Silvestra. Marcija 1544. l. je propovedal o luterskih naukih neki duhovnik. Napeli so zoper njega pravdo, ker govori njegovi „putivano di Luteranismo“. V mestnem arhivi je našel Venetianer, da je bil ta propovednik eremitski redovnik Serafin.

Bonomov naslednik je bil senjski škof Fran Josefič Risano, a prišel ni v Trst; sumežljiv krivoverstva bil je prognan. Stoprav 1549. l. so imenovali za trž. vladiko Španjca Antona Peregueza Castilegija, ki je bil neutruden progonitelj novovercev. Takoj dné 3. oktobra je prišel v mestno zbornico, bral papeževo pečatnico ali bulo in zatem velel zbranim, naj se v dvorani razdelé: papeževi privrženiki naj stopé na jedno stran, soperniki njegovi na drugo, da se oboji spoznajo; a to se ni zgodilo, ker so mu mestni svétniki odgovorili, da se v teh prostorih glasuje samo tajno. Prevročemu vladiki je mesto o vsakej priliki nasprotovalo in večkrat prosilo cesarja, naj jim pošlje drugega škofa, kar se je napósled tudi zgodilo: Castilegijo je šel v sardinski Cagliari za nadvladiko. Na njega mesto je prišel 1559. l. Ivan Betta, ki je bolehen zvečine živel v Gorici. Celó nastópnik njegov Repié ali Rapiccio je tožil nadvojvodi Karolu, da Trst ni še očiščen razkolnikov. Nadvojvoda zahteva dné 15. septembra 1566. l., naj se mu oznane imena vseh ónih, ki šire po mesti luterska načela in dné 7. novembra 1567. l. zelo hvali vladiko, da je

uspešno trebil novovernike. Vender iztrebili in razgnali jih niso bili povse ni njegovi nasledniki, dokler se niso v prvih desetletjih 17. veka ustanovili jezuitje v Trsti. L. Žvab.

LISTEK.

Fran Levstik. † Kakor naznanja bralcem »Ljubljanskega Zvona« na prvi strani današnjega lista natisneni smrtni list, umrl je dne 16. novembra t. l. ob 9. uri dopoldne v Ljubljani v tistih prostorih, kjer je bival veliki naš Preširen pred svojo preselitvijo v Kranj, po triletnem bolehanju in po hudi smrtni borbi, zadnje čase trpeč grozne muke, lepo spravljen z Bogom in svetom, slavni naš Levstik, prvak pesnikov in lezikoslovcev slovenskih. Mož izredne samostvorne pesniške nadarjenosti in žive domišljije, neupogljivega značaja in plemenitega srca, ogromne učenosti in krepkega duha, poln neusahljivega humorja in peréče satire, sebi in drugim oster sodnik in neizprósen kritik, poleg Preširna največji pesnik, poleg Miklošiča najizvrstnejši lezikoslovec naš, ustvaril je Levstik v pesništvu in pripovedni književnosti toliko nedosežnih umotvorov, da je ž njimi, kakor tudi z lezikoslovnimi in kritičnimi spisi svojimi, v mnogih ozirih preosnoval pesništvo, pesniško tehniko in pisavo našo.

Res je sicer, da národ naš pesnika Levstika ne pozná tako dobro, kakor Stritarja ali marsikoga drugega in da ga vé prav ocenjevati v tem oziru samo tesno kolo prijateljev njegovih, na katere z brezozirno grajo ni menj vplival, nego li z brezkraino prijateljsko požrtvovalnostjo svojo; a to se dá razlagati iz tega, ker se je Levstik pri pesmih svojih zadnja leta v »Vrtci« in »Zvonu« skrival pod najraznovrstnejša znamenja in imena ter od leta 1860. nobene pesmi (razven »Lesnik« leta 1870.) ni priobčil s podpisom svojim, tako n. pr. podpisaval se je v Stritarjevem »Zvonu« I.: Kamenski, Radovan, Borislav, M—c., N. O., K—s., A. Z., M. P. in v »Ljubljanskem Zvonu«: Stanislav, Branislav, Molčislav, Podlowski, Premrl, Kovač, Malej, Sekač, Sómrak, Rázpotnik; v »Vrtci« je imel pa do malega v vsakem listu drugo ime. Splošen pregled o njegovem pesniškem delovanju bode možen šele tedaj, ko se zbrane izdadó pesmi njegove. — V vsem pisateljevanju svojem se je ravnal po svojih besedah:

»A kadar se oglašiti veljá,
Odpri na stežáj vse duri srca,
Zavpij, da vsa ušesa bodo polne,
Če tudi se náte vesoljni svét kolne.«

Resnične so-besede, katere prof. Marn piše o njem: »Bil je Fr. Levstik pesnik pa lezikoslovec, katera sta se velikrat borila v njem, in on sam, reči se smé, živel je v vednih borbah in v hudih borbah končal življenje.«

Pogreb, dostojen takšnega velikega pisatelja, oskrbelo mu je »Slovensko pisateljsko društvo«, katero se hoče pobriniti tudi za to, da se pokojniku postavi na grob kamenit spomenik. V ta namen priredi omenjeno društvo javno predavanje o življenju in delovanju pokojnikovem in takrat bode tudi našemu listu prilike, kaj več izpregovoriti o Levstiku ter oceniti književne zasluge njegove. Za danes omenjamo le še to, da se, hvala Bogú, ni potrdila govorica, da je pokojnik pred smrtjo sežgal p e s m i svoje. Našli so jih mnogo v ostalini njegovi, dokaj še ne natisnenih, in za to, da se je ostalina njegova lepo ohranila in uredila, moramo največjo hvalo védeti gospodu Emilu Guttmanu, c. kr. finančne prokurateure adjunktju, ki je bil zadnje mesece poleg č. g. župnika patra Kalista Mediča pokojniku iskren prijatelj in mračnjúduši njegovi veren tolažnik.

Kita na grob Levstiku.

Kjer zigrava s konjcem Arabec ogórel
In razpenja mu Arabka šator bel,
Oj, od tam priplul je óndan črni órel,
Črni orel — smrti bele črni sel. . . .

In uzrlo ga je tožno jutro rano,
Odgričnivi tème nočne žalni prt:
Ko obkrožil trikrat belo je Ljubljano,
Na perotih, oh, nesoč — turóбно smrt. . .

* * *

Le razplakaj, jutro, žalostno si lice,
S tábo jaderno bode plakal mnog zemljan:
Starci, mladci in z ženicami device,
V ródu in med brati, kjer naš gólk je znan.

Póčila je struna na slovenski liri,
Póčilo je trudno pevčevó sréc,
Usehnili so nesmrtnih pesnij viri,
Usehnilo je ljubezni vse morjé. . . .

Zrušil se slovenstva steber je mogočen,
Zrušil v grob se najzvestejši je Sloven,
Padel pesnik diven, poštenjak odločen,
Mrtev ljubijen brat je naš — značaj jeklen!

Z nežnimi je glasi jedro trdo družil,
Veseli Slovenom in blažil sréc,
Govor nam je likal, znanosti le služil,
Uke svoje z deli moškimi krepé. . . .

Rabil mehko deblo je slovenske lipe,
Kakor rabi trdi marmor večš kipar,
Stvarjal z bistrim umom vekovite kipe,
Stavil spomenik si v nas je za vsedkar!

Naj si kruti móči síle je ognjene
Sladke pesni mu predal klevetni krik:
Dokler se glasila pesen bo Kamene,
Med Sloveni bo slavil ga — levji stik!

Miloš Kosan,

»Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.«

»Ljubljanskega Zvona« je znano, da je presvetli naš cesarjevič Rudolf zasnoval preimennitno literarno in umetnostno podjetje, izdavanje ogromne knjige »Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild«, kateri je namen, verno in točno opisati našo monarhijo in vse narode, ki prebivajo v nji, v lepi besedi in umetnostno krasnih in dovršenih slikah. V zvezku, ki se zdaj pripravlja za natisek, pride na vrsto vojvodina Koroška in Kranjska in poknežena grofija Goriška in Gradiška. Da opišejo Kranjsko, povabil je cesarjevič Rudolf, osemnajst sodručnikov in dotični oddelek bode obsežal naslednje razprave: 1. Karakteristične zemljepisne slike dežele Kranjske (2 poli), pisatelja: Peter pl. Radics in Amand baron Schweiger-Lerchenfeld. — 2. Kras in pojavi na njem (1 polo), pisatelj: Fran Kraus. — 3. Prazgodovina Kranjske in nje zgodovina za Rimljanov (pol pole), pisatelj Karl Deschmann. — 4. Zgodovina Kranjske od ljudskega preseljevanja do sedanjega časa (1 polo), pisatelj Fran Levec. — 5. Narodopis Kranjske, in sicer: a) národno življenje Slovencev (2 poli), pisatelj prof. V. Urbas v Trstu; b) slovenske národne pesmi, pravljice in pripóvede ($\frac{1}{4}$ pole), pisatelj prof. Ivan Scheinigg v Celovci; c) gradovi, gradbe selišč in tipi kmetskih hiš ($\frac{1}{2}$ pole), pisatelj prof. Ivan Franke v Kranji; d) Kočvarji (1 polo), pisatelj prof. Julij Schrüer na Dunaji. — 6. Arhitektura, slikarstvo in plastika, in sicer: a) spomeniki iz srednjega veka ($\frac{2}{4}$ pole), pisatelj prof. Ivan Franke v Kranji; b) renesanca in novi vek ($\frac{2}{4}$ pole), pisatelj spiritual Ivan Flis. — 7. Muzika ($\frac{1}{4}$ pole), pisatelj c. kr. vladni svetovalec dr. Frid. Keszbacher. — 8. Književnost, in sicer: a) slovenska književnost (1 polo), pisatelj prof. dr. Gregor Krek v Gradci; b) nemška književnost ($\frac{1}{4}$ pole), pisatelj prof. Eduard Samhaber. — 9. Národno-gospodarsko življenje (1 polo), in sicer: a) poljedelstvo in gozdarstvo, pisatelj tajnik Gustav Pirc; b) rudarstvo in plavžarstvo, pisatelj c. kr. rudniški nadsvetovalec Ivan Novák; c) industrija, trgovina in promet, pisatelj ces. svetovalec Ivan Murnik; d) hišna industrija in mali obrt, pisatelj c. kr. obrtni nadzornik dr. Valentin Pogačnik v Gradci. — Slovenski jezik in njega razvoj po vseh slovenskih pokrajinah opiše direktor Jos. Šuman in dotični

članek izide pri Štajerski; národno življenje štajerskih in koroških Slovencev, njih národne šege, pesmi, pravljice in pripóvedí, opišejo prof. Fr. Hubad v Gradci, prof. Ivan Scheiniigg in župnik Francisci.

Oddelek o Kranjski bode obsezal 12--13 tiskovnih pól velike oblike in bode bogato ilustrovan. Izmed umetnikov, ki bodo sodelovali pri tem zvezku, povabljeni so dozdaj naši slikarji profesor Ivan Franke in brata Jurij Šubie v Parizu in Janez Šubie v Kaiserslauternu, a skrbno je za tó, da pridejo tudi drugi domači slikarji v poštev.

Glavni urednik cesarjevičevi knjigi je c. kr. dvorni svetovalec vitez Weilen na Dunaji, kateremu je pridelen kot sourednik za stvari, ki se tičejo národa slovenskega, dvorni svetovalec prof. vitez Miklošič.

Da bi se osebno dogovoril s sotrudniki na Kranjskem, prišel je gospod dvorni svetovalec J. vitez Weilen v Ljubljano ter je dné 22. novembra t. l. v deželni dvorec k deželnemu glavarju grofu Thurnu povabil dotične gospode na razgovor. Seja, katere so se udeležili gg. Deschmann, Flis, Franke, dr. Keesbacher, Kraus, Levec, Murnik, Pirč, Radics, Samhaber, trajala je od 5—7. ure zvečer. Gospod dvorni svetovalec je v dolgem, nad jedno uro trajajočem govoru razložil namen in osnovo cesarjevičeve knjige, poudarjal, da mora biti pisana objektivno in popularno ter se napósled z vsakim navzočnim gospodom sotrudnikov podrobno domenil o njegovi nalogi. Zahvalivši se vsem gospodom za udeležbo, izrekel je konečno, da je preverjen, ka gospodje sotrudniki spišejo patrijotično knjigo, dostojno čudovito lepe dežele Kranjske.

Zborujoče sotrudnike pa je iznenadilo brzojavno pozdravilo, katero je z dvora na Dunaji poslal presvetli cesarjevič in katero slóve tako:

»Wien, Hofburg.

Hofrath Ritter von Weilen beim Landeshauptmann Grafen Thurn, Laibach.

Ihnen und allen Mitarbeitern herzlichste Grüsse und wärmsten Dank für die Mitwirkung an unserem patriotischen Werke!

Rudolf.

Navzočni sotrudniki so se cesarjeviču takoj zahvalili in tem pozdravu in napósled je še g. cesarski svetovalec Ivan Murnik povzel besedo, iskreno se zahvalil gospodu dvornemu svetovalcu ter ga prosil v imeni navzočnih, naj blagoizvoli presvetlemu cesarjeviču o priliki tudi ustno poročiti najudanejšo zahvalo za njegov trud, ki ga ima s tem, da se v vélikem Njegovem delu dostojno oslavi tudi dežela Kranjska.

Pozneje so se sotrudniki z ljubljanskim županom Grassellijem, direktorjem Šumanom in slikarjem Jurijem Šubicem vred zbrali v hótelu »pri Slonu« ter v prijaznem razgovarjanji prebili večer v družbi gospoda dvornega svetovalca viteza Weilena, ki se je potem odpeljal dalje v Gorico in Trst. L.

Stritarjevi zbrani spisi. Preréno mora veseliti vsakega prijatelja slovenskega leposlovja, ko vidi, kako lepo napreduje izdavanje Stritarjevih zbranih spisov, katero je zdaj dospelo do tretjega zvezka. Prvi obseza pesmi, drugi povesti »Svetinova Metka«, »Zorin« in »Gospod Mirodolski«, tretji se začénja s povestjo »Sodnikovic« Slovenci gotovo doslej še niso imeli tako strogo in kritično urejene pesniške zbirke, kakor je Stritarjeva. Čudimo se pesniku, da z dozdaj lepo obliko proizvodov svojih na mnogih mestih ni bil zadovoljen, ampak je tu in tam pesnim svojim, predno jih znova pošlje med ljudi, dal drugačno obliko, tu preuredil verz, tam ubral krepkejši stik ter sploh skrbel za to, da bi dosegel vrhunec dovršene pesniške tehnike. Ód njéga, ki je vsem sedanjim pesnikom našim pravi učitelj in národu našem prvi živeči pesnik, moral bi se učiti ves pesniški narastaj, kako se je samemu sebi zatajevati in — napredovati. A tudi založnik Bamberg je poskrbel za tako zunanjo opravo, kakeršne doslej še nismo poznali v Slovincih. Krasno tiskani knjigi je priredil nič menj krasne platnice, na katere opozarjamo vse prijatelje

lepi knjigi naši. Platnice so dvojne vrste: od rujavega ali zelenega platna po 60 kr. za zvezek, ali pa od rujavega in sivega usnja po 90 kr. za zvezek. Kdor potrebuje za božični dar lepe knjige, temu priporočamo Stritarja v Bambergovi izdavi.

Dragotin Ripšl. † Dne 8. novembra t. l. je umrl v 68. letu dōbe svoje v Vidmu na Štajerskem slovenski pisatelj, čestiti gospod župnik *Dragotin Ripšl*. Porojen dne 1. novembra 1820. l. v Št. Jurji ob južni železnici, sin ondotnega učitelja, zvršil je srednje šole v Celji, bogoslovje v Gradci ter je pozneje kapelanoval po mnogih krajih južnega Štajerja. Od leta 1859. do leta 1864. bil je tudi vojaški duhovnik, pozneje pa župnik v Loki pri Zidanem Mostu in zadnjih dvanajst let v Vidmu za Savo. Koder je služil, povsod je spisal obširno in zanimivo farno kroniko, zložil je več pesmij, zlasti šaljevih, izmed katerih sta brata Ipavca nekatere uglasbila, ter objavil tudi poučno »Knjižico za kmetec« o sadjarstvu. Pokojnik je bil vzoren duhovnik, blag človek, ljubezniv družabnik in iskren narodnjak. Bodi mu zemljica lahka!

Prenos Kopitarjevih kostij. Ker mestna občina dunajska opusti pokopališče Sv. Marka, kjer je pokopan jeden največjih sinov slovenskih, slavni jezikoslovec in zgodovinar *Jarnej Kopitar*, izprožila je »Matica Slovenska« misel, da bi se umrjōci ostanki njegovi prenesli v Ljubljano, in je v ta namen sestavila odbor, v katerem so bili zastopniki »Matice«, deželnega odbora kranjskega in mestnega odbora ljubljanskega. Tá odbor je naprosil g. *Ivana Navratila* na Dunaji, ter ga pooblastil pozvedeti in oskrbeti vse, kar je treba ukreniti o tej stvāri. Toda ker je mestni magistrat dunajski pozneje sklenil, Kopitarja, »velikana učenosti«, na novem osrednjem pokopališči pokopati na ōnem »častnem mestu«, katero je odločeno slavnim, na Dunaji umršim možem, zdelo se je odboru primerneje in tudi za Kopitarja našega častneje, da počiva v toli častni družbi na Dunaji, kjer je živel in deloval nad šestintrideset let. Kopitarjevi umrjōci ostanki ostanejo tedaj na Dunaji; prekopljejo jim preneso se ob troških dotičnega odbora na osrednje pokopališče in na grobu njegovem se postavi dozdanji (to seveda popravljeni in ponovljeni) spomenik, katerega so mu postavili l. 1846. prijatelji njegovi. Za vsakoletno olepšavo Kopitarjevega groba bode pa skrbel magistrat dunajski brez kakega povračila za take troške. Da se je ta domovinska stvar rešila tako ugodno, je to gre posebna zasluga g. Ivanu Navratilu, kateremu zategadelj tukaj izrekamo javno zahvalo.

»Matica Slovenska« je za leto 1887. začela razpošiljati knjige svoje. Vsak matičnjak jih prejme po troje.

Prva knjiga je »*Letopis Matice Slovenske*«, katerega je uredil *Fr. Levce*. V Ljubljani 1887, 8°, 386 str. Vsebinska mu je ta: V prvem članku nam pripoveduje g. *dr Jos. Vošnjak*, »kaj človeštvo prideluje in uživa«. Spis je poln zanimivih podatkov, toda ni še dovršen, kajti g. pisatelj nam letos opisuje samó rastlinske prirodnine, drugi del o živalskih in rudninskih prirodninah pa hoče opisati drugo leto. — G. prof. *Davorin Karlin* nam podaja jako točno sestavljeno in baš letos času primerno kratko zgodovino c. kr. nižje gimnazije v Kranji. — G. *Ivan Navratil* nadaljuje temeljito razpravo svojo »Slovenske narodne vraže in prazne vere« ter zlasti nadrobno in korenito pripoveduje o kresu, o veliki noči, cvetni nedelji. — G. prof. *Ivan Steklasa* nam opisuje *Žigo Višnje gorskega*, prvega avstrijskega poslanca na turškem dvoru l. 1528. in za lepi spis njegov mu bode hvaležen vsak prijatelj domače zgodovine. — G. prof. *Anton Raič* razpravlja o znamenitem kajkavskem pisatelji vladiki *Petru Petretiči* (1600—1607) in njegovih evangelijih, s čimer je izvestno močno ustregel vsem jezikoslovcem našim. — Z največjim zanimanjem bode bral vsak omikan Slovenec razpravo prof. *Ivana Šubica*, ki slōve: »Voda s posebnim ozirami na pitno vodo in na ljubljanske razmere«, kajti gospod pisatelj

nam v tem članku popularno in vendar jedrovito razpravlja vprašanje, katero je za vsak kraj, zlasti pa za stolico slovensko, največjega pomena. Želimo, da bi izborna razprava prof. Šubica posebno v Ljubljani, kjer tako močno pogrešamo dobre vode, našla mnogo pazljivih bralcev. — Zadnja razprava slóve: »*Trije slovenski rokopisi iz prve polovice XVII. stoletja*« (spisal *Vatroslav Oblak*), v kateri nam pisatelj ocenjuje in v jezikovem oziru opisuje najprej rokopis slovenskih priseg, ki se hrani v vseučiliški knjižnici dunajski, dalje vinógradski zakon z leta 1644., in dolžni list z leta 1630. G. Oblak je priobčil letos v našem listu dolgo vrsto književnih poročil, v katerih je pokazal, kako temeljito pozna sodobno znanstveno filološko literaturo slovansko, kakor tudi zgodovinski razvoj oblik našega jezika. Tudi omenjena razprava je lep dokaz njegovega razsežnega in korenitega znanja. — Poslednji članek »*Bibliografija slovenska*«, katero je sestavil g. *Ivan Tomšič*, našteva nam 126 tiskovin, ki so prišle na svetlo leta 1886. (32 menj nego leta 1885.!). Konečno nam društveni tajnik g. *Eugen Lah* podaje točen pregled o delovanji društvenega odbora, o Matičinem imenji, o knjižnici njeni in o številu matičnjakov.

Druga knjiga je »*Vvod v modroslovje*«. Napredujočim Slovencem spisal *Fr. Lampe*, doktor bogoslovja in modroslovja, profesor bogoslovja. Tisek Blaznikovih naslednikov v Ljubljani 1887, 8°, 190 str. Knjiga obseza razven uvoda ta poglavja: I. pojem modroslovja, II. predmet modroslovja (dušeslovje, logika, noetika, metafizika, etika, estetika), III. metoda modroslovja, IV. pregled zgodovine modroslovja, V. modroslovje v vedah in v življenji, VI. kratek pouk, kako se je učiti modroslovja. Morebiti nam bode prilike o tej knjigi izpregovoriti kaj več.

Tretja knjiga »*Zabavna knjižnica*«, II. zvezek: *Mrtve duše*. Ruski spisal *Nikolaj Vasilij Gogolj*, preložil *L. Podgoriški* (Gorenjec †). Tiskala »*Katoliška Tiskarna*« v Ljubljani 1887, 8°, 248 str. S tem romanom, jednim najboljših velike literature ruske, oboževala se je znatno pripovedna književnost naša.

Vsega imetja v posestvih, knjigah, novcih in vrednostnih popirjih je imela Matica 1886. leta 51.203 glđ. 27 kr. (tedaj 64 glđ. 46 kr. več nego leta 1885.). Po proračunu za leto 1888 imela bode Matica 3200 glđ. za izdavanje knjig na razpolaganje (tedaj 100 glđ. več nego leta 1887!).

Račun o zakladih, katere oskrbuje Matica, kaže nam, da znaša zaklad za Vodnikov spomenik 5420 glđ. 25 kr., za Costov spomenik 1111 glđ. 97 kr., za Vilharjev spomenik 313 glđ. 93 kr., Jurčič-Tomšičeva ustanova za literarne namene 2370 glđ.

Število vseh matičnjakov znaša 8 častnih, 318 ustanovnih in 1291 letnih, skupaj 1617 članov (121 več nego lani).

Pri knjigah, imetji in številu članov — povsod se nam letos kaže mal, a vendar lep napredek, in kar nas najbolj veseli, in kar nam je porok vedno lepšega razvoja tega prvega národnega zavoda našega, v društvu samem in zunaj društva vlada izloren red in blagodejna zloga poleg vstrajnega delovanja. Za vse to gre največja zasluga taktnemu postopanju društvenega predsednika, g. profesorja *Jožefa Marna*, in neumorni pridnosti in spretnosti društvenega tajnika g. *Eugna Laha*.

»*Das Dekanat Drachenburg von Ignaz Orožen*.« — To je naslov knjigi, katera je nedavno prišla na svetlo v Cirilovi tiskarni v Mariboru ter obseza 580 strani v 8°, velja pa 1 glđ. 80 kr. — Č. g. Ignacij Orožen, stolni dekan v Mariboru, nam je po svojih zgodovinskih spisih že dobro znan. Že leta 1854. spisal je »*Celjsko kroniko*«. Od tega časa je marljivo nabiral gradivo, da nam podá zgodovino lavantinske škotije, t. j. tedaj skoraj vseh štajerskih Slovencev. Z zgoraj imenovano knjigo nam podaje gospod pisatelj že v šestem zvezku plod neumornega in požrtvovalnega delovanja svojega in čuditi

se moramo, da mu je še mogoče pri obilem drugem poslu tako uspešno delovati na znanstvenem polju.

V početku knjige nam podaja zemljepisne črtice dotične dekanije. Za kratkim odstavkom o turških vojnah v teh krajih stoji zanimiva razprava o kmetskih vstajah v jugovzhodnem delu Štirskje l. 1515., 1573., 1635. in 1790. Ta odstavek je pisan poleg znanih virov po izvornih spisih, kateri se nahajajo v štirskem deželnem arhivu. Na str. 19. do 31. vidimo, kako velikanskih žrtev sta kuga in lakota v jugovshodni Štirski zahtevali l. 1578. in 1645. do 1647. Poročila se pa opirajo večinoma na istodobna pisma, katera se nahajajo v znamenitem gorenjegradskem arhivu Poučne so tudi cerkvene razmere za reformacije. Potem se opisuje zgodovina posameznih farâ. Pisatelj zasleduje zgodovino posameznih krajev in cerkvâ daleč doli v srednji vek. Muogo zanimivih zemljepisnih, zgodovinskih in kulturno-zgodovinskih poročil beremo pri popisu cerkva in krajev. Jako trudapolno je bilo tudi sestavljanje imenika duhovnikov, kateri so službovali v posameznih farah. Ta imenik seza pri nekaterih farah do početka trinajstega veka. Skoraj pri vsakem duhovniku se nahaja kratek životopis. Tu beremo tudi imena, katera so v slovenskem slovstvu dobro znana. Pri popisu posameznih gradov, tudi pri tistih, katere je uničil zob časa ali pa sovražna sila, nahajamo mnogo važnih podatkov in imenik dotičnih posestnikov. Istotako nam podaja knjiga imenik imenitnejših rodbin, katere so se rodile v posameznih farah.

Tako bode tudi ta knjiga velike važnosti za zgodopisca, kateri se loti zgodovine Slovencev, kajti knjiga nam podaja mnogo neprecenljivih virov in nam je dokaz, da je čestiti gospod pisatelj proučil mnogo oprasnih aktov v različnih arhivih. Nepotrebno bi bilo tedaj še posebej poudarjati, kako važne so Oroznove kronike za zgodovino národa slovenskega. Priporočamo pa to knjigo najtopleje slovenskim razumnikom, kateri se zanimajo za našo minulost. Dosedaj je gospod pisatelj izdal kroniko nastopnih dekanij: Maribor, Marnberg, Jarenina, Št. Lenart, Hoče, Cirkovci, Gornji Grad, Braslovče, Celje, Šaleška dolina, Laško in Kozje in knjigo: »Das Benediktiner-Stift Oberburg.«

Nedavno je bil čestiti gospod pisatelj odlikovan z redom železne krone tretje vrste, na čemer mu prav iskreno čestitamo! Zeleni bi le še, da bi gospod pisatelj tako izvrstno početo delo tudi uspešno nadaljeval in zvršil.

—n.

»Slovenski pravnik« bode s 1. januarjem 1888. l. začel izhajati v Ljubljani. Ves program listu izražen je v njegovem imeni. Glavni namen mu bode pospeševati korektno slovensko uradovanje v slovenskih pokrajinah. Služiti ima torej v prvi vrsti praktičnim potrebam slovenskega juridičnega prometa. Vendar pa bode tudi odmerjen primeren prostor teoretičnim razpravam in je namenjen posebno mlajšim juristom za vadbe. Samó ob sebi je umevno, da se list ne bode pečal samó z juridičnimi, marveč tudi z upravno-in finančno-pravnimi vprašanji. Imel bode list tudi svoj feljeton ter prinašal male notice juridične vsebine, kakor tudi personalije.

In da ustrežemo večkrat izraženim željam, objavljal bode tudi najvažnejše rokóve v konkurznih in eksekutivnih stvaréh v slovenskih pokrajinah.

Sotrudniki so naprošeni, da pošiljajo rokopise do 15. vsacega meseca podpisanemu uredništvu in za prvo številko do dne 1. decembra 1887. l. najpozneje.

List bode izhajal prvi dan vsacega meseca po dve poli ter stal 4 gld. za vse leto. — 2 gld. za polovico leta.

Naročnina naj se pošilja uredništvu in upravnistvu, ki sta v Frančiškanskih ulicah št. 16.

Za uredništvo:

Dr. Alfonz Moschè.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnistvo v Ljubljani, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Vabilo.

Z današnjo številko završuje »Ljubljanski Zvon« sedmi svoj tečaj ter se s čilimi močmi odpravlja na delo prihodnjega, osmega leta. Program, katerega si je »Ljubljanski Zvon« postavil pred sedmimi leti, po katerem se je zvesto ravnal ves čas svojega izhajanja, — ta program hoče neizpremenjen zvrševati tudi prihodnje leto; kajti izdatna vsestranska podpora, katero je »Ljubljanski Zvon« našel pri pisateljih naših, kakor tudi pri občinstvu slovenskem, kaže nam jasno, da list v dozdANJI obliki svoji najbolj ugaJa književnim potrebam naroda našega.

»Ljubljanski Zvon« bode zategadelj tudi odslej v prvi vrsti gojil leposlovje v najširjem pomenu te besede.

Priobčeval bode znanstvene in ukovite razprave iz različnih oddelkov človeškega znanja.

Zbiral bode národno blagó.

Skrbel bode za točen pregled sočasnega slovenskega slovstva in imenitnejših proizvodov drugih slovanskih literatur, zlasti hrvaške, ter napósled poročal o napredovanji domačih književnih in umetnostnih zavodov.

Spisov, katere misli »Ljubljanski Zvon« priobčevati, ne bodemo tukaj podrobno naštevali; samó splošno omenjamo, da so mu ohranjeni dozdANJI preskušeni in priljubljeni sotrudniki njegovi, in da takoj v prvem zvezku prične več zanimivih daljših povestij in razprav.

Opiraje se na zgoraj razviti program, kakor takisto na dozdANJE svoje delovanje, nádeje se »Ljubljanski Zvon«, da mu tudi prihodnje leto ostanejo zvesti dozdANJI njegovi prijatelji, da se pa okoli njega zberó še novi podporniki. Saj je naloga, katero mu je zvrševati, lepa in plemenita: vsestranski razvoj beletristične književnosti slovenske!

V Ljubljani 1. decembra 1887.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsejajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemam:

za vse leto	4 gld. 60 kr.
» pol letá	2 » 30 »
» četrt leta	1 » 15 »

Po vsch deželah zunaj Avstrije stoji »Ljubljanski Zvon« po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

»Ljubljanski Zvon«, II. tečaj (1882) nevezan po	3 gld. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, III. tečaj (1883) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, V. tečaj (1885) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VI. tečaj (1886) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VII. tečaj (1887) nevezan po	4 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »

Letnika I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisnem upravnistvu:

»Rokovnjači«, Zgodovinski roman, spisala Jos. Furčič in Janko Kersnik po	50 kr.
---	--------

Upravništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Dunajska cesta 15.

Knjigo:

„Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft“

prodaje pisatelj dr. Fr. J. Celestin v Zagrebu po 50 kr.
in 10 kr. poštarine (mesto prejšnje cene 4 gld.).